

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: **«Формування антикорупційної політики в Україні: досягнення
та проблеми»**

Виконала: студентка групи ПУ 20-1
спеціальність 281 «Публічне управління
та адміністрування»
Біла М.О.

Керівник:
кандидат наук з державного управління,
доцент Критенко О.О.

Рецензент: НТУ «Дніпровська
політехніка», ННІ державного
управління, доцент кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
Сорокіна Н.Г.

Дніпро 2024

АНОТАЦІЯ

Біла М.О. Формування антикорупційної політики в Україні: досягнення та проблеми
Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281
«Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро,
2024.

Метою бакалаврської роботи є дослідження теоретичних основ формування й реалізації антикорупційної політики в Україні та практичних аспектів щодо її ключових досягнень і проблем.

У роботі проаналізовано підходи до визначення сутності понять «корупція» й «антикорупційна політика» та здійснено ґрунтовний розбір генезису даних понять. Виявлено механізми формування антикорупційної політики. Розглянуто систему антикорупційних органів нашої держави. За результатами дослідження визначено найкращі практики у сфері боротьби з корупцією серед зарубіжних країн. Наведений аналіз оцінки ефективності формування антикорупційної політики на сучасному етапі в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення механізмів реалізації антикорупційної політики.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, механізми формування та реалізації, досвід, протидія корупції, антикорупційне законодавство, антикорупційні органи, політика, громадянське суспільство.

SUMMARY

Bila M.O. Formation of anti-corruption policy in Ukraine: achievements and problems
Graduate work for obtaining an educational a bachelor`s degree in specialty 281 "Public management and administration". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The aim of the bachelor thesis is to study the theoretical foundations of the formation and implementation of anti-corruption policy in Ukraine and practical aspects of its key achievements and problems.

The paper analyzes the approaches to defining the essence of the concepts "corruption" and "anti-corruption policy" and carries out a thorough analysis of the genesis of these concepts. Mechanisms of formation of anti-corruption policy are revealed. The system of anti-corruption bodies of our state is considered. According to the results of the study, the best practices in the field of combating corruption among foreign countries were determined. The analysis of the evaluation of the effectiveness of the formation of anti-corruption policy at the current stage in Ukraine is presented. Ways to improve the mechanisms of anti-corruption policy implementation are proposed.

Keywords: corruption, anti-corruption policy, formation and implementation mechanisms, experience, anti-corruption, anti-corruption legislation, anti-corruption bodies, politics, civil society.

Список публікацій здобувача:

1. Біла М.О. Цифровізація, як ефективний інструмент антикорупційної політики // Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум: міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 02 травня 2024). Дніпро: УМСФ, 2024. (Додаток А.)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	8
1.1 Сутність антикорупційної політики як функції держави	8
1.2 Механізми формування антикорупційної політики.....	16
1.3 Система антикорупційних органів України.....	26
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	35
2.1 Аналіз антикорупційної політики в зарубіжних країнах	35
2.2 Оцінка ефективності формування та реалізації антикорупційної політики в Україні.....	43
2.3 Шляхи вдосконалення механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в Україні	52
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТОК А.....	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

Громрада – Громадська рада

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

ВАКС – Вищий антикорупційний суд

НАЗК – Національне агенство з питань запобігання корупції

СБУ – Служба безпеки України

ДБР – Державне бюро розслідувань

АРМА – Національне агенство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

БЕБ – Бюро економічної безпеки України

ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку

ДАП – Державна антикорупційна програма

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Корупція входить до переліку одних із найнебезпечніших деструктивних явищ у світі. Боротьба з корупційною діяльністю – ключове завдання нашої держави, адже вона становить пряму загрозу національній безпеці, стабільності, розвитку суспільства та економічному процвітання України. На жаль корупційні правопорушення присутні у всіх сферах життя країни, адже вона тісно вкорінилася в механізми державного управління. Корупція доволі різностороннє та багатогранне явище, котре включає в себе цілий ряд соціальних, морально – етичних, психологічних, економічних та політичних аспектів. Вона підриває довіру людей до влади, підвищує рівень злочинності, псує імідж та рейтинг країни, гальмує інтеграцію України до ЄС, стає на заваді розвитку здорової конкуренції у ринкових відносинах, сприяє монополізму в економічній площині та нівечить моральні засади й соціальні цінності суспільства.

Не дивлячись на те, що тема корупції на сьогодні неймовірно актуальна антикорупційна політика в Україні є дещо застарілою та вимагає реформування. Прикро, але й досі дуже велика частка корупційних злочинів зводиться лише до гучних скандалів та обговорення у засобах масової інформації й не задіює ніяких механізмів боротьби. Тому, на наш погляд, процес формування антикорупційної політики в Україні потребує комплексного оновлення. Зміни повинні базуватися на суспільних й чесних принципах та застосовуватися в абсолютно всіх сферах державного життя.

Перед антикорупційною політикою України постають виклики сучасності, що вимагають ефективної та швидкої дії не тільки на негайну ліквідацію вчиненого корупційного правопорушення, а й повне усунення умов для їх потенційного виникнення.

Враховуючи вище наведені факти, можна сміливо стверджувати, що питання формування антикорупційної політики в Україні й дослідження її

основних досягнень та проблем в сучасних умовах державотворення є актуальною темою.

Теоретичною базою дослідження стали роботи вітчизняних та зарубіжних учених з питань явища корупції та формування антикорупційної політики. Зокрема, вивченню теоретичних засад генезису корупції присвячені роботи В. Мельченка, В. Дем'янчука, Ю. Деркаченка, В. Трепака, Є. Невмережицького, В. Теремецького. Дефініції поняття та характеристика антикорупційної політики стали предметом наукового інтересу таких дослідників, як: С. Кравченка, М. Мельника, Д. Заброди, К. Наумчук, Є. Скулиша, В. Купрійчука, В. Ноніка. Питання системи антикорупційних органів України вивчали А. Даль, А. Легін, Д. Іщук, А. Лапкін, В. Скиба. Дослідженням міжнародного досвіду реалізації антикорупційної політики й можливої імплементації вдалих практик в Україні займалися Н. Підбережник, О. Дегтяр, В. Теремецький, О. Пархоменко – Куцевіл, М. Кікалішвілі, О. Ващук, Л. Івашова, Н. Шевченко, Н. Виноградова, О. Дручек, А. Новак, Н. Ахтирська.

Мета. Метою дослідження є розкрити сутність формування антикорупційної політики в Україні. Дослідити теоретичну базу та провести аналіз сучасного стану даної сфери. Виявити основні проблеми й перспективи розвитку спираючись на досвід зарубіжних країн.

Завдання. Можна сформулювати наступні завдання наукової роботи:

1. Проаналізувати підходи до визначення сутності понять «корупції» та «антикорупційної політики»;
2. Виявити механізми за допомогою яких формується антикорупційна політика;
3. Розглянути систему антикорупційних органів в Україні;
4. Дослідити явище антикорупційної політики в зарубіжних країнах;
5. Надати аналіз оцінки ефективності формування та реалізації антикорупційної політики в Україні;

б. Запропонувати напрями вдосконалення антикорупційної політики в Україні.

Об’єкт. Об’єктом дослідження є антикорупційна політика в Україні.

Предмет. Предметом дослідження є досвід процесів реформування антикорупційної політики.

Методи дослідження. Під час написання наукової роботи було застосовано теоретичні та емпіричні методи дослідження.

У першому розділі ми застосували теоретичні методи: індукція, дедукція, пояснення, аналогія, пізнання, класифікація, абстрагування. Опрацювавши матеріал з допомогою таких методів нам вдалося отримати наукову картину стану формування антикорупційної політики в Україні та теоретичну базу фактів.

Другий розділ мав у собі збірку емпіричних методів дослідження: моделювання, порівняння, аналіз, синтез, опис, класифікація. Аналіз проведений такими методами надав нам змогу зіставити уже наявну теорію з досвідом застосування на практиці і в результаті сформувати власні гіпотези.

Апробація матеріалів дипломної роботи. Результати дослідження були апробовані на Міжнародній науково – практичній конференції «Цифрове суспільство: міжнародні економічні відносини, управління, фінанси та соціум», що відбулася 02 ТРАВНЯ 2024 році в Університеті митної справи та фінансів (м.Дніпро) (Додаток А).

Структура та обсяг дипломної роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру дипломної роботи: вступ, два розділи (шість підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 64 сторінки. Список використаних джерел містить 71 найменування. У роботі вміщено 2 рисунка та 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

1.1 Сутність антикорупційної політики як функції держави

Корупція є суспільною проблемою, котра охопила не тільки окремо взяті країни, а й світову спільноту в цілому. Дане негативне явище впливає абсолютно на всі сфери суспільного життя, стає на заваді повноцінного проведення реформ, знижує довіру громадян до публічно – владних інститутів та викликає загрозу національній безпеці України. Тому, варто підкреслити вагомість антикорупційної політики, що має базуватися на розумінні її сутності та основних характеристик функцій даного напрямку боротьби з корупційними злочинами [1, с.28 – 23].

Перш ніж перейти до розгляду сутності антикорупційної політики не обійтися без визначення та всебічного аналізу сенсу корупції. У своїй статті В. І. Мельченко та Ю. В. Деркаченко притримуються думки що, на даний момент існує 2 види основних підходів щодо тлумачення поняття «Корупція»: класичний та сучасний методи. Класичний підхід використовується задля того, щоб надати загальну характеристику морально – етичному стану суспільства. Даних поглядів притримувалися такі загальновідомі філософи як Арістотель, Платон, політичний діяч Макіавелі та історик Фукідід.

Також, автори запевняють, що сучасний метод трактування корупції вміщає в собі 2 напрямки. Перший з них ґрунтується на продажності службових дій, а другий пов'язаний зі специфічністю поведінки державного службовця та його зловживанням владних повноважень задля особистої користі [2, с. 291].

Варто акцентувати увагу на тому, що «В політичному ключі поняття корупції вперше було використане Аристотелем, що визначив цю проблему, як тиранію (корумпованість форми монаршого правління)» [2, с. 291].

О. І. Васильєва та Н. В. Васильєва у своїй статті навели загальноприйняте визначення корупції пов'язане з етимологією самого поняття - «корупція» («corruption»), що з латинської мови перекладається як псування, розбещування, підкуп [3, с. 3].

Ми погоджуємося з думкою В. М. Трепака, котрий стверджує, що «корупцію можна визначити як соціальне, системне явище, що полягає в неправомірному використанні особами, які мають владні чи управлінські повноваження, власного становища, статусу, авторитету в особистих або корпоративних інтересах, що призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління [4, с. 192].

Варто акцентувати увагу на тому, що поняття корупції викликає багато дискусій серед вчених та науковців, адже воно є багатоконпонентним та неоднозначним з точки зору різних держав та етапів суспільного поступу. Прикладом слугують слова М. І. Мельника, котрий слушно вказує на те, що «неможливо сформулювати визначення, яке б універсально задовольняло різні галузі знання. Дійсно, цей термін є широковживаним, а науковці вкладають у нього різноманітний зміст – починаючи від зведення корупції до такого злочину, як одержання хабара і закінчуючи визначенням корупції за допомогою загальних формулювань, які не містять конкретних ознак правопорушення» [5, с. 46].

Таким чином, розглянувши значення явища корупції, перейдімо до теми сутності антикорупційної політики як функції держави.

Антикорупційна політика не є явищем однокомпонентним. Це цілий комплекс заходів. Досить аргументовано дав визначення даного терміну Д. Г. Заброда котрий дійшов висновку, що «антикорупційна політика – це передбачений законами та підзаконними нормативно – правовими актами комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших

заходів, що формуються та реалізуються органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю з метою виявлення, припинення фактів корупції, усунення детермінант, що її опосередковують, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави» [6, с. 103].

К. М. Наумчук у своїй статті висловлює схоже трактування антикорупційної політики як «сукупності державно – управлінських цілей, заходів, рішень, напрямів діяльності в сфері запобігання, протидії та боротьби з корупцією та порядку їх реалізації» [7, с. 157]. Також, авторка наголошує, що на сьогоднішній день доволі невелика кількість визначень даного терміну.

Аналізуючи сутність антикорупційної політики можна стверджувати, що дійсно корупція торкнулася усіх сфер життя та потребує дії загального спрямування. Ще починаючи з 90 – х років коли Україна почала перехід від адміністративно – командних до ринкових методів управління економікою корупційні злочини значно зросли. Це було спричинено перш за все через призупинення розвитку держави, а разом з тим різкий спад якості життя. Атмосфера тогочасної державності похитнула економічну ситуацію і разом з тим почалися скорочення робочих місць, значне зниження правосвідомості людей, погіршення надання якості освіти, медицини, адміністративних послуг та ще великої кількості сфер життя. Як стверджує Марченко В. Ю, разом з тим сформувалися певні ряди чиновників «в умовах перманентної фінансової кризи, за якої будь – які шляхи заробітку задля того, щоб утримувати сім'ю, є виправданими (вже потім бере гору жадібність і сила звички)» [8, с. 122].

Є. Скулиш у своїй праці наголошує, що « антикорупційна політика має вкрай важливий соціальний аспект, оскільки є сукупністю послідовних заходів держави та суспільства, через які реалізуються суспільні інтереси щодо обмеження корупції та споріднених з нею злочинів» [9, с. 23].

Отже, беручи до уваги специфіку антикорупційної політики потрібно наголосити на її основних цілях, котру чудово висвітлив у своїй статті В. Купрійчук. Він чітко підкреслює, що ефективно досягнути цілі

антикорупційної політики можна через реалізацію її основних завдань до яких відноситься:

- попередження корупційних правопорушень;
- створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус;
- забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами;
- відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями;
- моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;
- формування антикорупційної суспільної свідомості;
- сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції і корупціогенні фактори, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації;
- створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами [10, с. 102].

Разом з тим В. Купрійчук у своїй статті запевняє, що на сьогоднішній день в Україні неймовірно велика кількість першопричин корупції і одними з основних є недосконалість контролю з боку громадянського суспільства. Ми погоджуємося з думкою автора, адже безсумнівно громадянське суспільство повинно стати одним із провідних наглядових сфер, котре зможе ефективно протидіяти корупційним злочинам [10, с. 101].

Не викликають жодних сумнівів й слова автора на рахунок відсутності політичної свободи на всіх рівнях влади. На його думку «на сьогодні потрібна сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в цій галузі, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру [10, с. 101].» Саме дане твердження доцільно підкреслює

важливість впровадження антикорупційної політики котра охоплюватиме усі ланки державного устрою.

Розглянувши завдання антикорупційної політики варто детально зупинитися на методах. На нашу думку, щоб антикорупційна політика результативно виконувала свої функції необхідно використовувати дієві методи впливу.

У монографії В. В. Ноніка вдало описано методи антикорупційної політики. Він запевняє, що перш за все необхідно звертати увагу на те, що методи напряду залежать від стратегій та тактик протидії корупції. Їх можна розділити на дві групи.

До першої групи належать заходи прямого впливу, тобто заходи боротьби з вже наявними проявами корупції. Наприклад, це в першу чергу акцентування уваги на висвітленні корупційних дій, розуміння невідворотності покарання за вчинення злочинів корупційного характеру, удосконалення антикорупційного законодавства.

До другої групи відносяться заходи непрямого впливу та превентивні заходи – це ті заходи, котрі покликані на усунення причин та умов корупції [11, с. 39 – 40].

Також, ми погоджуємося з думками В. В. Ноніка, що для ефективної реалізації антикорупційної політики в Україні необхідно дотримуватися наступних стратегій реформування:

1. Антикорупційна освіта українського суспільства.
2. Прозорість судової системи і системи державного управління.
3. Створення національної антикорупційної коаліції [11, с. 41].

Ми вважаємо, що саме через призму освіти і починається формування суспільства вільного від корупції. Адже, якщо починаючи з дошкільного віку нашим громадянам почнуть активно говорити про наслідки корупційних злочинів, то люди почнуть усвідомлювати всю серйозність проблеми і в результаті корупція зменшиться, а можливо, й зовсім викориниться.

Підтримують ідею антикорупційної освіти С. Кравченко та І. Пантелейчук, котрі висвітлили у своїй статті важливість завдання антикорупційної освіти та культури. Вони відзначають, що важливе значення для запобігання та протидії корупції має духовне оздоровлення нації, а також вироблення, закріплення у суспільній свідомості та практичне втілення чіткого позитивного бачення майбутнього України [12, с. 5 – 11].

В даному аспекті О. Костенко висловив наступну думку, з якою ми не можемо не погодитися, і стосується вона культурно – репресивної концепції протидії корупції. Автор зазначає, що основна ідея даної концепції полягає в таких факторах:

1) радикальним засобом протидії корупції є людський чинник, а саме антикорупційна (зокрема, правова та моральна) культура громадян;

2) антикорупційне законодавство й антикорупційні інституції (зокрема, органи антикорупційної юстиції, уповноважені протидіяти корупції репресивними методами) – це лише інструменти, ефективність використання яких залежить від стану зазначеного людського чинника [13, с. 12].

З огляду на це О. Костенко стверджує, що «антикорупційна культура громадян – єдина гарантія проти корупціалізації влади в суспільстві. Таким є закон «соціальної природи», який відкриваємо за допомогою соціальної науки [13, с. 13].»

У зв'язку з викладеними твердженнями зупинімося докладніше на реалізації антикорупційної політики як одного з елементів державної політики. За повідомленнями народного депутата України А. К. Славицької, «загалом, політика держави щодо запобігання та протидії корупції є антикорупційною політикою» і має на меті побудову таких умов, за яких знизеться рівень корупції та розвиватиметься соціальне партнерство між населенням та державою [14, с. 109].

Не викликає жодних сумнівів, думка А. К. Славицької котра висвітлює факт того, що реалізація антикорупційної політики базується на виконанні

такої державної програми як антикорупційна стратегія і має певний ряд характерних ознак [14, с. 110].

Продовжуючи тему сутності антикорупційної політики як однієї з провідних ланок державної політики розглянемо твердження В. А. Дем'янчука. Дослідник розкриває поняття антикорупційної політики як особливий різновид державної політики, що системно та комплексно здійснюється шляхом цілеспрямованої, вольової діяльності належних суб'єктів виключно на підставі чинного законодавства з метою протидії корупції як негативному соціальному явищу і полягає у впровадженні конкретних заходів впливу на об'єкти правових відносин у суспільстві, створенні нормативних актів, проведенні організаційних заходів, спрямованих на реалізацію антикорупційної функції держави [15, с. 88]. З даного твердження ми можемо зробити наступні висновки, що антикорупційна політика є важливою та невід'ємною складовою державної політики України. Здійснюється вона через комплекси законодавчих заходів впливу котрі впроваджуються діяльністю уповноважених на це суб'єктів державного управління. На наш погляд, дані слова достеменно точно описують сутність антикорупційної політики як функції держави.

Отже, підсумовуючи вищенаведені результати дослідження можна дійти висновку, що корупція широко поширена в Україні і боротьба з цим негативним явищем реалізується через методи антикорупційної політики. В цьому й проявляється істинна сутність антикорупційної політики як функції держави. Дана політика є обов'язковою складовою державної структури України та являє собою вагомий важель впливу. Вона має особливі завдання та характерні ознаки. Свої функції антикорупційна політика виконує через різноманітні методи впливу базуючись на нормотворчій та законодавчій базі України. Як ми можемо спостерігати з дослідження антикорупційна політика є актуальною темою і потребує реалізації багатьох заходів впливу задля позитивного результату у подоланні корупції як для держави, так і для громадян. Детальний аналіз понять корупції та антикорупційної політики

наведено у таблицях 1.1 та 1.2. Найбільш точними визначеннями на нашу думку є слова М. Мельника стосовно явища корупції та Д. Заброди на рахунок терміну антикорупційної політики.

Таблиця 1.1

Основні визначення дефініції «корупція»

Автор, джерело	Корупція – це...
В. Мельченко, Ю. Деркаченко [2, с. 291]	... загальна характеристика морально - етичного стану суспільства (класичний підхід); ... продажність службових дій, специфічність поведінки державного службовця та його зловживання владними повноваженнями задля особистої користі (сучасний підхід)
Аристотель [2, с. 291]	... тиранія (корумпованість форми монаршого правління)
О. Васильєва, Н. Васильєва [3, с. 3]	... «corruption», що з латинської мови перекладається як псування, розбещування, підкуп
В. Трепак [4, с. 192]	... соціальне, системне явище, що полягає в неправомірному використанні особами, які мають владні чи управлінські повноваження, власного становища, статусу, авторитету в особистих або корпоративних інтересах, що призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління
М. Мельник [5, с. 46]	... термін, до якого неможливо сформулювати визначення, яке б універсально задовольняло різні галузі знання. Дійсно, він є широковживаним, а науковці вкладають у нього різноманітний зміст – починаючи від зведення корупції до такого злочину, як одержання хабара і закінчуючи визначенням корупції за допомогою загальних формулювань, які не містять конкретних ознак правопорушення

Джерело: [складено автором]

Таблиця 1.2

Основні визначення дефініції «антикорупційна політика»

Автор, джерело	Антикорупційна політика – це...
Д. Заброта [6, с. 103]	... передбачений законами та підзаконними нормативно – правовими актами комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, що формуються та реалізуються органами державної влади, місцевого самоврядування та громадськістю з метою виявлення, припинення фактів корупції, усунення детермінант, що її опосередковують, відновлення порушених прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави
К. Наумчук [7, с. 157]	... сукупність державно – управлінських цілей, заходів, рішень, напрямів діяльності в сфері запобігання, протидії та боротьби з корупцією та порядку їх реалізації
Є. Скулиш [9, с. 23]	... вкрай важливий соціальний аспект, оскільки є сукупністю послідовних заходів держави та суспільства, через які реалізуються суспільні інтереси щодо обмеження корупції та споріднених з нею злочинів

<i>Продовження таблиці 1.2</i>	
В. Дем'янчук [15, с. 88 – 91]	... особливий різновид державної політики, що системно та комплексно здійснюється шляхом цілеспрямованої, вольової діяльності належних суб'єктів виключно на підставі чинного законодавства з метою протидії корупції як негативному соціальному явищу і полягає у впровадженні конкретних заходів впливу на об'єкти правових відносин у суспільстві, створенні нормативних актів, проведенні організаційних заходів, спрямованих на реалізацію антикорупційної функції держави

1.2 Механізми формування антикорупційної політики

Здійснивши аналіз Закону України «Про запобігання корупції» [16], а саме розділу III статті 18 можемо дійти висновку, що формування та реалізація антикорупційної політики здійснюється через антикорупційну стратегію. В даному законі вказано, що засади антикорупційної політики визначаються Верховною Радою України в Антикорупційній стратегії. Сама ж стратегія розробляється Національним агентством на основі результатів попередньої стратегії та моніторингу ситуації щодо рівня корупції.

В Законі України «Про запобігання корупції» [16] вказано, що Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної антикорупційної програми з виконання Антикорупційної стратегії, яка розробляється Національним агентством з урахуванням особливостей, встановлених відповідною стратегією і цим Законом, та затверджується Кабінетом Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності законом, яким затверджено Антикорупційну стратегію [16].

Концепція формування та реалізації антикорупційної політики на 2021 – 2025 роки полягає в основній меті Антикорупційної стратегії котра проявляється в боротьбі за підвищення рівня протидії, а головне, запобігання корупційних злочинів. Також, ціллю є покращення антикорупційної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Попередня концепція Антикорупційної стратегії ґрунтувалася на побудові системи антикорупційних органів та відповідних інструментів

впливу. Уряд, безпосередньо, проводив галузеві реформи, що в свою чергу мали важливий внесок для зменшення корупції [17, с. 7].

Згідно із Антикорупційною стратегією на 2021 – 2025 роки, основними принципами антикорупційної політики є:

1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування, реалізація якого передусім передбачає: усунення дублювання повноважень різними органами; тимчасове припинення реалізації малоефективних повноважень, які характеризуються високим рівнем корупційних ризиків; усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, поєднання яких створює додаткові корупційні ризики;

2) цифрова трансформація реалізації повноважень органами державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних як основа для мінімізації корупційних ризиків у їх діяльності;

3) створення на противагу існуючим корупційним практикам більш зручних та законних способів задоволення потреб фізичних і юридичних осіб;

4) забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, що створює додатковий стримувальний ефект для всіх суб'єктів правовідносин;

5) формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права [17, с. 8].

Антикорупційна стратегія виокремлює пріоритетні сфери для боротьби з корупцією і в кожній з них визначає основні проблеми та результат, котрий потрібно отримати. Згідно даним результатам формується ряд заходів для їх реалізації [17, с. 9].

До пріоритетних сфер в боротьбі з корупційними злочинами на 2021 – 2025 роки належать:

- Справедливий суд, прокуратура та органи правопорядку;
- Державне регулювання економіки;
- Митна справа та оподаткування;
- Державний та приватний сектори економіки;

- Будівництво, земельні відносини та інфраструктура;
- Сектор оборони;
- Охорона здоров'я, освіта і наука та соціальний захист [17].

Механізм реалізації Антикорупційної стратегії відбувається через виконання державної антикорупційної програми яку розробляє Національне агенство з питань запобігання корупції та затверджує Кабінет Міністрів України.

При Національному агенстві створюється Координаційна робоча група з питань антикорупційної політики як консультативно-дорадчий орган. Її склад затверджується Кабінетом Міністрів України. Фінансування здійснюється з державних та місцевих бюджетів, коштів міжнародної технічної допомоги. Основними завданнями цього консультативно-дорадчого органу є сприяння координації дій органів державної влади щодо реалізації Антикорупційної стратегії і виконання заходів державної антикорупційної програми з її виконання, підготовка пропозицій щодо формування і реалізації державної антикорупційної політики[17, с. 9].

Показники, які свідчать про ефективну реалізацію Антикорупційної стратегії наведено на рис. 1.

<p>виконання заходів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикорупційної стратегії;</p>	<p>відповідність ухвалених нормативно-правових актів, передбачених державною антикорупційною програмою з виконання Антикорупційної стратегії, міжнародним стандартам та найкращим світовим практикам;</p>
<p>підвищення позиції України в рейтингу ІСК;</p>	<p>збільшення частки населення, яка негативно ставиться до корупційних проявів;</p>
<p>зменшення частки населення, яка мала власний корупційний досвід;</p>	<p>зростання кількості громадян, готових повідомляти про факти корупційних проявів, а також громадян, які заявили про факти корупції, що мали стосовно них місце, компетентним органам.</p>

Рис. 1. Індикатори ефективної реалізації Антикорупційної стартегії
Джерело: [17, с. 11]

Пріоритетами впровадження державної антикорупційної політики та реалізації антикорупційної стратегії в Україні на період до 2023 року та на подальшу перспективу є:

1. Створення ефективної системи запобігання та протидії корупції в державних органах, місцевих органах влади та підприємствах державного сектору економіки.

2. Підвищення прозорості й відкритості у діяльності органів влади та підприємств, зокрема шляхом публікації відкритої інформації про бюджетні кошти та закупівлі.

3. Посилення контролю за декларуванням доходів і майна посадовцями та їх родичами, а також за фінансовими операціями, що можуть бути пов'язані зі здійсненням корупційних дій.

4. Реформування правоохоронних органів і судової системи для забезпечення ефективного розслідування та карання корупційних правопорушень.

5. Посилення міжнародної співпраці у сфері протидії корупції та виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері.

6. Розвиток культури антикорупційної поведінки в суспільстві, підвищення рівня правової освіти та інформаційної грамотності громадян.

7. Запобігання корупції в освітній сфері, зокрема шляхом забезпечення прозорості у прийнятті рішень про затвердження навчальних програм, призначенні керівників вищих навчальних закладів та управління бюджетними коштами.

8. Посилення боротьби з корупцією є одним з основних пріоритетів державної антикорупційної політики і реалізації антикорупційної стратегії в Україні на період до 2023 року та на подальшу перспективу [18, с. 96].

Отже, провівши аналіз Антикорупційної стратегії на 2021 – 2025 роки можна виокремити ключові проблеми формування та реалізації державної антикорупційної політики котрі наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Ключові проблеми формування та реалізації державної антикорупційної політики

КЛЮЧОВА ПРОБЛЕМА № 1	<p>Державна антикорупційна політика має відносно невисоку ефективність, оскільки:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вона не завжди ґрунтується на повних, об'єктивних та достовірних даних; - вона не завжди сфокусована на вирішенні ключових проблем у цій сфері; - подекуди вона є несистемною та незбалансованою; - суб'єкти прийняття рішень не завжди враховують попередній досвід вирішення аналогічних проблем, інтереси ключових заінтересованих осіб; - не завжди належним чином вивчають різні варіанти вирішення цих проблем; - неналежним чином здійснюють координацію, моніторинг та оцінку ухвалених ними ж рішень.
КЛЮЧОВА ПРОБЛЕМА № 2	<p>Існують десятки корупційних практик у кожній ключовій сфері, які завдають непоправної економічної, організаційної та іншої шкоди державі та суспільству через:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) загальну низьку якість нормативно – правових актів, які регламентують відповідну сферу суспільного життя; 2) наявність у таких актах низки корупціогенних факторів.
КЛЮЧОВА ПРОБЛЕМА № 3	<p>В українському суспільстві існує соціально-психологічний феномен, який полягає в тому, що:</p> <ul style="list-style-type: none"> - з одного боку, абсолютна більшість українців вважають корупцію неприпустимим явищем, вони розуміють, що корупція призводить до низки негативних наслідків, а також засуджують людей, які вдаються до корупції; - з іншого боку, коли йдеться про корупцію не «взагалі» чи корупцію інших осіб, а про цілком реальні особисті проблеми чи потреби, то ці ж самі громадяни переконані, що немає нічого поганого в тому, якщо вони усунуть ці проблеми у корупційний спосіб.

Джерело: [19]

На нашу думку, в процесі вирішення даних ключових проблем антикорупційної політики і відбувається процес створення механізмів формування антикорупційної політики.

У своєму дослідженні С. Лазаренко та К. Бабенко підкреслюють нормативно – провові та інституційні механізми реалізації антикорупційної політики. Вони вважають, що для усунення причин і умов, сприяючих поширенню корупції в органах державної влади і управління, необхідно здійснити наступні заходи:

- провести ревізію законів і підзаконних актів. Скоротити їх кількість до необхідного мінімуму, усунути наявні протиріччя, двозначність формулювань, передбачити в самому законі конкретну відповідальність за невиконання;
- створити населенню необхідні умови для ознайомлення з найбільш важливими нормативними актами. Зобов'язати міністерства і відомства публікувати в засобах масової інформації підзаконні акти, що зачіпають інтереси широких верств населення;
- забезпечити дотримання принципу колегіальності в усіх випадках ухвалення життєво важливих для населення рішень, передбачити можливість оскарження цих рішень у вищестоящі органи і суд;
- переглянути, у бік підвищення, оплату праці працівників апарату представницької та виконавчої влади;
- відбір кандидатів в органи державної влади і управління здійснювати на конкурсній основі при ретельному вивченні не лише професійних, але і особистих якостей претендента;
- обмежити імунітет від правосуддя представників законодавчої і виконавчої влади;
- посилити роботу правоохоронних органів по боротьбі з корупцією, попередньо створивши для цього необхідні умови, зокрема, передбачивши в новому законодавстві можливість використання необхідних додаткових засобів і методів доказу цієї категорії злочинів, що найбільш складно виявляється [20, с. 117 – 118].

Також, дослідники звертаючись до експертного аналізу виокремили п'ять базових елементів, здатних знизити рівень корупції в країні. До них відносяться:

1. Підвищення підзвітності з боку політичного керівництва;

2. Зміцнення інституціональних обмежень, тобто розподіл повноважень влади і створення перехресних обов'язків з нагляду між державними установами на основі безпристрасного і незалежного суду;

3. Розвиток громадянського суспільства зі встановленням тісного діалогу між державою і суспільством;

4. Відкритість засобів масової інформації (ЗМІ);

5. Конкурентний приватний сектор [20, с. 119].

С. Лазаренко та К. Бабенко дійшли висновку з яким ми не можемо не погодитися: «Головною метою антикорупційної політики має являтися демонтаж ще досить потужної корупційної системи, що склалася в країні. Далі повинна відбутися зміна загальних пріоритетів державної політики: на перше місце повинні ставитися не вузькокорпоративні, а загальні інтереси більшості громадян. Антикорупційна діяльність держави може бути ефективною тільки за умови її системності. Саме тому ми говоримо про антикорупційну політику як систему взаємозв'язаних пріоритетів і заходів боротьби з корупцією, що включають політичні, організаційні, економічні, ідеологічні і правові компоненти» [20, с. 119].

Ми вважаємо, що окрім Законодавчої бази та Антикорупційної стратегії ефективним механізмом формування антикорупційної політики в Україні є громадянське суспільство.

М. Требін зазначає, що формування та становлення громадянського суспільства доволі складний та тривалий процес. Однак, це дорога для утворення демократичної та правової держави через призму проведення відповідного реформування [21].

Поняття «громадянське суспільство» дає характеристику якісного стану суспільства в цілому з точки зору його самоорганізації, ступеня розвитку демократії, реалізації прав і свобод людини як громадянина, виконання громадянами своїх політичних, громадянських обов'язків, усвідомлення себе як носіїв суверенітету, джерела влади, як свідомих суб'єктів політичної діяльності, як людей, відповідальних за наслідки своїх дій, майбутнє своєї

країни та світової спільноти в цілому. Громадянське суспільство – це, насамперед, суспільство громадян з високим рівнем економічних, політичних, правових, культурних і моральних якостей та спроможностей [21, с. 162].

Т. Хабарова у своєму дослідженні вказує, що аналізуючи світову практику запобігання корупції боротьба з нею відбуваються двома методами: репресивним або превентивним. Репресивний метод включає в себе розслідування, розкриття та притягнення до відповідальності за вчинені злочини. Превентивний метод має на меті забезпечити прозорість й доброчесність в державі, удосконалити правовий захист громадян та підвищити рівень їх правової обізнаності. Також, даний метод передбачає підвищення професійної етики органах державної влади та просвітницької роботи з громадянами, прищепити їм ідею не сприйняття корупції та виявлення її як надзвичайно суворого злочину. Тому, судячи з міжнародного досвіду, за словами авторки, найвагомішою умовою для зниження рівня корупції є активна позиція громадян [22, с. 180].

Майже всі науковці, які розглядали питання запобігання корупції в Україні, одноголосно заявляють, що така протидія неможлива без участі громадськості. Не може влада самостійно протидіяти корупції, адже найбільший відсоток корупційних діянь вчиняється саме в сфері діяльності органів публічної влади. Разом з тим, Т. Хабарова додає, що «національним законодавством передбачена можливість громадян брати участь у здійсненні антикорупційної діяльності. Так, громадяни мають право брати участь у проведенні моніторингу публічних закупівель, громадської антикорупційної експертизи, здійснювати викривальну роботу, проводити журналістські розслідування, брати участь в заходах, що мають на меті визначення проблемних питань діяльності органів публічної влади, а також здійснювати громадський контроль за діяльністю органів публічної влади [22, с. 178].

В. Несторович стверджує, що участь громадськості відіграє вагому та важливу роль у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Через стійкі та ефективні формати взаємовідносин між громадськістю та

органами публічної влади формується співпричетність і співвідповідальність щодо змін у політичному, соціальному, економічному житті країни. Тож уже давно виникла практична необхідність щодо створення інституційних і правових механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики загалом та антикорупційної її складової зокрема [23, с. 10].

Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами. Це визначено в статті 38 Конституції України [24]. Для участі у прийнятті рішень, які впливають на суспільство, громадяни зокрема можуть долучатися до громадських рад, які створені при державних органах та органах місцевого самоврядування [24].

Провівши детальний аналіз офіційного вебсайту офісу доброчесності Національного агентства з питань запобігання корупції [25] ми дійшли висновку, що одним із найефективніших способів залучення громадськості до заходів боротьби з корупцією є створення громадських рад (громрада) при державних органах.

Ключове завдання громадських рад – представляти інтереси громадян під час формування та реалізації державної політики. В залежності від діяльності органу, при якому сформовано громраду, вона може виконувати різні функції.

Громрада має інформувати громадськість про результати своєї діяльності й забезпечувати зв'язок між органами влади та громадянським суспільством, пропонуючи на розгляд питання, які мають важливе суспільне значення.

Важливі функції громрад – експертна та консультативна. Вони можуть здійснювати експертну перевірку проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики. А також проводити в установленому порядку громадську, антикорупційну та антидискримінаційну експертизи проектів нормативно – правових актів [26].

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» утворення Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції

(орган виконавчої влади котрий докладніше розглянемо в наступному підпункті розділу) є обов'язковою нормою даного Закону України. В Постанові Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2019 року № 952 зазначається, що Громрада є колегіальним органом і створюється для забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції [26].

Основними завданнями Громадської Ради є:

- 1) забезпечення прозорості та громадського контролю за діяльністю Національного агентства;
- 2) сприяння взаємодії Національного агентства з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства з питань, пов'язаних з діяльністю Національного агентства;
- 3) сприяння врахуванню Національним агентством громадської думки під час виконання покладених на нього завдань [26].

Процедура формування Громради закріплена в Порядку, котрий затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 952. Рада формується з 15 осіб відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу, котрий проводиться шляхом відкритого рейтингового інтернет-голосування громадян, які проживають на території України. Кандидатури для участі в конкурсі подаються громадськими об'єднаннями та протягом не менше двох років до дня подання документів для участі в конкурсі провадять діяльність у сфері запобігання та протидії корупції та мають підтвердження реалізованих ними проектів, що свідчить про систематичність провадження діяльності у сфері запобігання та протидії корупції. Формується дана Рада строком на 2 роки [27].

Діяльність Громадської ради полягає в наступному:

- 1) обирає членів Ради котрі входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій;

- 2) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Національного агентства, здійснює моніторинг ефективності реалізації Національним агентством його повноважень;
- 3) аналізує ситуацію із забезпеченням незалежності Національного агентства;
- 4) розглядає щорічний звіт Національного агентства та затверджує висновок щодо нього;
- 5) розглядає проект національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики та затверджує висновок щодо нього;
- 6) бере участь у розробленні антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання;
- 7) бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів Національного агентства та готує висновки щодо них;
- 8) здійснює інші повноваження, передбачені цим Положенням [27].

Таким чином, здійснивши дослідження механізмів формування антикорупційної політики в Україні ми можемо дійти висновку, що основна реалізація антикорупційної політики відбувається через наступні механізми: законодавчу базу України, державні органи влади, Антикорупційну стратегію, нормативно правову базу, інституційну складову та діяльність громадянського суспільства, зокрема Громадських рад.

1.3 Система антикорупційних органів України

Провівши аналіз інформаційних джерел та законодавства України ми можемо стверджувати, що система антикорупційних органів є доволі широкою та розгалуженою. Структурні підрозділи з виконання функцій антикорупційної політики займають вагомe місце в органах державної влади. Щодо основ формування системи антикорупційних органів України погоджуємося з думкою К. Азімова котрий зробив акцент на Антикорупційній

стратегії 2014 – 2015 років і зазначив, що в рамках даної стратегії було створено наступні антикорупційні органи:

1. Національне агенство з питань запобігання корупції, яке має спеціальний статус та повноваження для забезпечення ефективної антикорупційної політики;
2. Національне антикорупційне бюро, яке є правоохоронним органом, що протидіє кримінальним корупційним правопорушенням, що вчинені вищими посадовими особами державних органів;
3. Національна рада з антикорупційної політики, яка має за мету проводити постійний моніторинг стану боротьби з корупцією та запобігання останній;
4. Спеціалізована антикорупційна прокуратура;
5. Державне бюро розслідувань [28, с. 219].

Підтримуємо думку Є. Зозулі котрий у своєму дослідженні зазначив, що в Україні органами законодавчої та виконавчої влади започатковано формування національної державної політики у сфері боротьби з корупцією, невід'ємним складником якої було створення відповідної нормативно – правової бази, організаційних та інституційних механізмів дієвої системи запобігання і протидії корупції. Разом із тим цей процес відбувався нерівномірно, унаслідок чого з часу свого створення антикорупційна система України перебувала в стані постійних змін і реформування.

Однак можна констатувати, що, незважаючи на це, на етапі становлення антикорупційного законодавства й формування системи антикорупційних органів сформовано основне законодавче поле функціонування антикорупційної системи, розроблено відповідну нормативно – правову базу, в основу якої покладено власний досвід і міжнародні стандарти у сфері антикорупції [29, с. 78].

За даними дослідника А. Даля можна виокремити наступну систему антикорупційних органів України:

суб'єкти прийняття політичних рішень:

1. Верховна Рада України – Комітет з питань запобігання і протидії корупції;
2. Президент України – Національна рада з питань антикорупційної політики;
3. Кабінет Міністрів України – Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики.

спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції:

1. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);
2. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);
3. Вищий антикорупційний суд (ВАКС);
4. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

інші антикорупційні органи в Україні:

1. органи прокуратури;
2. Служба безпеки України (СБУ);
3. Державне бюро розслідувань (ДБР);
4. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА);
5. Бюро економічної безпеки України (БЕБ);
6. органи Національної поліції України – слідчі підрозділи та підрозділи стратегічних розслідувань [30, с. 100 – 101].

Щодо спроможності, ефективності і незалежності антикорорганів Transparency International Ukraine оприлюднила друге Дослідження спроможності, управління і взаємодії органів антикорупційної інфраструктури України 2023, проведене за підтримки Проєкту USAID «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія».

Так, згідно з результатами, антикорупційні органи покращили свій середній загальний бал з попереднього дослідження 2020 року на пів бала — з 3,4 до 3,9. При цьому найкращий результат отримав ВАКС — 4,6 бала, а найгірший АРМА — 3,4 бала [31].

Антикорупційні органи оцінювали за 5-бальною шкалою, де 5 – максимальний бал, а 1 – мінімальний. За результатами дослідження інституції отримали такі оцінки:

ВАКС – 4,6 бала (у 2020 році – 4,0 бала)

САП – 3,5 бала (у 2020 році – 3,3 бала)

НАБУ – 4,3 бала (у 2020 році – 3,6 бала)

НАЗК – 3,7 бала (у 2020 році – 3,3; у оцінці 2021 року – 3,6 бала)

АРМА – 3,4 бала (у 2020 році – 3,0 бала)

При цьому зі 103 рекомендацій, наданих у дослідженні 2020 року, були виконані 23, частково виконані 36, а зовсім не виконані 41 [31].

Розглянемо більш детально антикорупційні органи, спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, на підставі результатів аналізу законодавства України.

В Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» [32] зазначається, що Національне антикорупційне бюро України (далі - Національне бюро) є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [32].

Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [32].

Основними принципами діяльності Національного бюро є: верховенство права; повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина; законність; безсторонність та справедливість; незалежність Національного бюро та його працівників; підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; відкритість для демократичного цивільного

контролю; політична нейтральність і позапартійність; взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [32].

Ми погоджуємося з думкою детектива НАБУ А. Легіним, щодо трактування функцій НАБУ. Він стверджує, що з огляду на права й обов'язки, якими наділене Національне бюро, та оцінюючи його структуру, варто визначити, що функції, які покладені на цей орган, умовно можна поділити на дві групи: основні та допоміжні. До основних варто віднести функції досудового розслідування, оперативно-розшукову, превентивну та правоохоронну. Допоміжними функціями НАБУ можна назвати такі: гарантування безпеки, зв'язків із громадськістю, управління персоналом, матеріального забезпечення, здійснення юридичних дій та міжнародного співробітництва [33, с. 163].

Досліджуючи інформацію щодо правового регулювання діяльності НАБУ слушний коментар надає Д. Іщук котрий вважає, що вдосконалення правового регулювання повноважень Бюро може бути ключем до посилення боротьби з корупцією в Україні. Таке вдосконалення може відбуватися двома шляхами:

- збільшення обсягу повноважень Бюро, спрямованих на посилення його взаємодії з НАЗК як із тим органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, та з іншими владними суб'єктами, діяльність яких безпосередньо пов'язана з антикорупційними функціями;

- об'єднання повноважень таких органів як НАЗК, АРМА та НАБУ, що дозволить вирішити проблему дублювання функцій органів, які здійснюють боротьбу з корупцією, збільшити ефективність цієї боротьби, а також зменшити витрати державного бюджету [34, с. 15]. Ми повністю погоджуємося з думкою автора, адже така ідея сприяє більш ефективній реалізації антикорупційної політики.

В Положенні Наказу Офісу Генерального Прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» [35] вказано, що Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [35].

В Законі України «Про прокуратуру» [36] зазначені наступні функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

- 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;
- 2) підтримання державного обвинувачення в суді у відповідних провадженнях;
- 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [36].

Діяльність САП базується на наступних принципах: верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; територіальності; презумпції невинуватості; незалежності прокурорів; політичної нейтральності прокуратури; недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади; поваги до незалежності суддів; прозорості діяльності прокуратури; неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [36].

А. Лапкін у своєму дослідженні чітко виразив високу значимість САП в процесі реалізації антикорупційної політики і зазначив, що САП є важливим

суб'єктом у механізмі реалізації державної антикорупційної політики в частині розслідування корупційних кримінальних правопорушень, притягнення до кримінальної відповідальності винних у їх вчиненні осіб і відшкодування заподіяної державі їх вчиненням шкоди. Вона покликана виконувати функції прокуратури відносно НАБУ як органу досудового розслідування й оперативно – розшукової діяльності та сприяти ВАС у розгляді й вирішенні справ про корупційні правопорушення [37, с. 68].

В Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» [38] прописано, що Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України. ВАКС є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням[38].

Основні повноваження Вищого антикорупційного суду:

1. здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України "Про санкції", у порядку адміністративного судочинства;

2. аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду,

спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті. [38]

На офіційному сайті ВАКС [39] зазначається його основна місія, котра становить «здійснення правосуддя на засадах верховенства права у кримінальних провадженнях щодо корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, в цивільних справах щодо визнання активів необґрунтованими та стягнення заблокованих активів фізичних та юридичних осіб, які перебувають під санкціями (на час дії в країні воєнного стану) [39].»

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» [40]

Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [40].

НАЗК працює за такими напрямками:

- аналізує ситуацію з корупцією в Україні та розробляє відповідну Антикорупційну стратегію та державну програму з її реалізації, а також координує виконання цих документів;
  - виявляє корупційні норми у законодавстві та проектах актів;
  - контролює дотриманням правил етичної поведінки, законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів у діяльності публічних службовців;
  - координує та надає методичну допомогу державним органам та органам місцевого самоврядування у виявленні та усуненні корупціогенних ризиків у їх діяльності, погоджує та контролює виконання антикорупційних програм у цих органах;
  - контролює та перевіряє декларації публічних службовців, проводить моніторинг способу їх життя;
  - стежить за дотриманням обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням партіями виділених з державного бюджету коштів, своєчасністю подання партіями відповідних звітів та достовірністю включених до них відомостей, розподіляє виділені з

державного бюджету кошти на фінансування статутної діяльності політичних партій.

- співпрацює з викривачами корупції, надає їм правовий та інший захист

- адмініструє:

Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

Єдиний державний реєстр фінансових звітів політичних партій [41].

Хочемо звернути увагу на висловлення В. Скиби, котрий відмітив важливий аспект успішної реалізації діяльності НАЗК. Дослідник зазначає, що чинне законодавство наділило НАЗК широким колом повноважень із реалізації покладених на даний орган функцій. Ми переконані, що досягнути бажаного результату повною мірою можна лише в разі відсутності політичного впливу на процес відбору його членів і у процесі реалізації ними своїх повноважень. Кожен член НАЗК повинен усвідомлювати та розуміти, що надані їм повноваження можуть спричинити суттєві обмеження для прав громадян, а отже, повинні бути виваженими та реалізовуватися на підставі всебічного аналізу виявлених порушень [42, с. 60].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1 Аналіз антикорупційної політики в зарубіжних країнах

Дослідивши формування антикорупційної політики в Україні розглянемо її становлення в зарубіжних країнах. Підтримуємо думку А. Собакаря за словами якого « позитивний зарубіжний досвід запобігання й протидії корупції може допомогти не стільки вибрати зі світового досвіду набір антикорупційних засобів, скільки зрозуміти: по-перше, що корупції можна протидіяти і в більш складних умовах, ніж у сформованих у сучасній Україні; по-друге, що існують перевірені досвідом як принципи і методи ефективною протидії корупції, так і показники, що дозволяють обґрунтовано оцінювати рівень ефективності застосовуваних антикорупційних заходів [43, с. 72].

Згідно із показниками Transparency International в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) за 2023 рік Україна отримала 36 балів із 100 можливих і тепер наша країна посідає 104 місце поміж 180 країн. Україна стала однією з 17 країн в цьогорічному CPI, що продемонстрували свій найкращий показник за увесь час [44].

Щодо сутності фактору корупції закордоном, то світовими лідерами Індексу сприйняття корупції у 2023 році стали: Данія – 1 місце (90 балів); Фінляндія – 2 місце (87 балів); Нова Зеландія – третє місце (85 балів); Норвегія – четверте місце (84 балів). Аутсайдерами виявилися: Сомалі – 180 місце (11 балів); Венесуела, Сирія, Південний Судан – 177 місце (13 балів). Рейтинг сусідніх країн з Україною: Польща, Словаччина – 47 місце (54 бали); Румунія – 63 місце (46 балів); Молдова, Угорщина – 76 місце (42 бали) [44].

Незважаючи на те, що рівень корупції в Європейському союзі є доволі низьким, все ж вона присутня. Не можемо не погодитися із словами Н. Підбережника котрий зазначив, що корупція в ЄС негативно впливає на демократичні, економічні та політичні процеси. Збитки котрі завдає корупція країнам ЄС перевищують 100 млрд євро в рік. Наймасовіші прояви корупції спостерігаються у таких країнах як: Словаччина, Румунія, Італія, Латвія, Угорщина та Греція. В даних країнах наявний тісний взаємозв'язок корупції з бюджетним дефіцитом [45, с. 158].

Європейські практики щодо антикорупційної діяльності (таблиця 2.1) у своєму дослідженні ґрунтовно дослідив О. Дегтяр.

Таблиця 2.1

Європейські практики антикорупційної діяльності

Країна	Антикорупційні заходи	Переваги	Недоліки
Німеччина	– Організація антикорупційних програм і кампаній. – Розвиток системи контролю за фінансами публічних закупівель.	– Забезпечує стабільність і чесність управління.	– Вимагає значних фінансових та інституційних зусиль.
Франція	– Впровадження стандартів прозорості у державні закупівлі. – Підвищення відповідальності посадовців за корупційні дії.	– Сприяє підвищенню ефективності управління та зменшенню корупції.	– Може вимагати складних інституційних змін.
Італія	– Законодавчі заходи для боротьби з корупцією в державних структурах. – Створення спеціалізованих антикорупційних органів.	– Допомагає підвищити рівень довіри громадян до влади.	– Може бути супроводжена політичними опозиційними суперечками.
Данія	– Висока прозорість в управлінні та робота владних структур. – Надійна система реєстрації інтересів. – Суворий контроль за фінансовими операціями.	– Зменшення рівня корупції та збільшення довіри до влади.	– Може вимагати значних зусиль та ресурсів для впровадження.
Швеція	– Політика нульової толерантності до корупції. Високий рівень довіри до владних структур та громадськості.	– Забезпечує високий рівень інтегритету та чесності у владі.	– Може вимагати значних зусиль у вихованні громадянської свідомості.

Продовження таблиці 2.1

Норвегія	<ul style="list-style-type: none"> – Публічна звітність та доступ до інформації владних структур. – Законодавчі заходи для запобігання корупції в державних закупівлях. 	<ul style="list-style-type: none"> – Сприяє створенню відкритого та чесного управління. 	<ul style="list-style-type: none"> – Вимагає системної роботи з правозахисними організаціями.
Нідерланди	<ul style="list-style-type: none"> – Законодавчі заходи для боротьби з корупцією в публічних органах. – Підвищення відповідальності посадовців за корупційні дії. 	<ul style="list-style-type: none"> – Забезпечує ефективність та чесність державного управління. 	<ul style="list-style-type: none"> – Може вимагати політичної волі та ресурсів.

Джерело: [46, с. 106]

Проводячи аналіз антикорупційної політики в зарубіжних країнах ми хочемо акцентувати увагу на азіатській та європейській моделях протидії корупції.

О. Дручек. у контексті цього наголошує, що азіатська (сінгапурська) модель спрямована на швидке досягнення результатів, її метою є не повна ліквідація корупції, а досягнення певного прийняттого для влади та суспільства рівня останньої, тому таку стратегію почасти називають вертикальною. Така модель реалізується, зокрема, у Сінгапурі, Японії, Південній Кореї, КНР. У кожній із зазначених країн модель має свої унікальні риси, проте спільними рисами є сувора юридична відповідальність та контроль за суб'єктами корупційних діянь, зокрема, вищими посадовцями [47, с. 25].

В свою чергу за словами європейська (шведська) модель протидії корупції побудована на застосуванні т. зв. горизонтальної стратегії, орієнтованої, передовсім, на поступову, засновану на антикорупційних стимулах, тривалу антикорупційну діяльність. Крім зазначеного, характеризується широким громадським тиском на корупціонерів, зниженням обмежень в економіці, максимальною прозорістю у публічних справах, затвердженням високих етичних норм, які висуваються перед чиновниками. Поширена у більшості країн Європи, проте у найбільш «чистому» виді запроваджена у скандинавських країнах – Швеції, Данії, Фінляндії, Нідерландах [47, с. 25].

Розглянемо більш детальну кожну із запропонованих моделей протидії корупції. Результати здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що лідируючим представником азіатської моделі є країна Сінгапур. В своєму дослідженні О. Пархоменко – Куцевіл зазначає, що визначальна складова антикорупційної діяльності в Сінгапурі полягала в її спрямованості на мінімізацію впливу або нейтралізацію умов, що сприяють учиненню корупційних правопорушень. Зокрема, ефективними заходами впливу на корупцію слугували:

1) визначення оплати праці державних службовців формулою, наближеною до показників середньої заробітної плати успішного працівника в приватному секторі;

2) щорічна звітність держслужбовців про майно, їх активи та борги з наданням широких повноважень для перевірки прокуророві. Стосовно осіб, щодо яких існувала підозра у вчиненні корупційних злочинів, прокурор застосовував перевірки банківських, акціонерних і розрахункових рахунків;

3) широкий доступ громадськості до інформації щодо корупції високопосадовців, а також створення позитивного іміджу та моральної підтримки непідкупних політичних лідерів;

4) ліквідація адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу й економіки загалом. Результати застосування зазначених заходів у Сінгапурі довели, що протидія корупції є одним із ключових факторів його економічного успіху [48, с. 152].

Результати дослідження підтверджують справедливність вище наведених слів. У цьому аспекті варто взяти до уваги думку О. Ващук котра, на наш погляд, підтверджує твердження О. Пархоменко – Куцевіл та переконливо доводить, що протидія корупції в Сінгапурі передбачає кореляційну багатоетапну систему, яку варто охарактеризувати як вертикальну стратегію швидкої протидії корупції. Доречі, авторка звертає нашу увагу на те, що самі сінгапурці вважають, що досягти швидкого економічного успіху їм допомогло саме подолання корупції [49, с. 39].

О. Ващук охарактеризувала п'ять етапів протидії корупції в Сінгапурі. Суть першого полягає в пошуку та нейтралізації умов та чинників, котрі спонукають до корупційних дій. Другий етап починався з актуалізації законодавства. Третій етап стосується процесу відбору кадрів до державного апарату, розробки стандартів діяльності бюрократії, руху програми реформ урядом «зверху до низу». Четвертий етап полягає у поступовому запровадженні модулів електронного врядування. П'ятий етап заключається у мінімізації впливу щодо вчинення корупційних правопорушень [49, с. 39 – 40].

Не менш успішний досвід у системі подолання корупції має Японія. В. Теремецький та В. Дем'янчук стверджують, що ефективна боротьба з корупцією можлива навіть без прийняття численних законодавчих актів та створення спеціальних антикорупційних структур. Про це свідчить досвід Японії, яка не має єдиного кодифікованого антикорупційного акта. Основними пріоритетами цієї держави є: кадрова політика, встановлення заборон щодо лобювання чиновниками інтересів бізнесу, впровадження відповідних правил етики поведінки політиків і чиновників, публічність та прозорість інформації про державних службовців, зокрема про їхні фінансові активи, встановлення суворих обмежень щодо фінансування виборчих кампаній [50, с. 69].

Автори акцентують увагу на функціонуванні в Японії спеціального реєстру осіб котрі причетні до корупційних правопорушень. Інформація про корупціонерів оприлюднюється у ЗМІ, тягне за собою встановлення контролю та відповідних правобмежень за такою особою [50, с. 69].

Також варто звернути увагу на досягнення у сфері антикорупційної політики в Південній Кореї. Підтримуємо думку К. Ростовської котра вважає, що яскравим прикладом «культури прозорості» є Південна Корея. Так, з 1999 р. в Сеулі діє програма «OPEN» – система контролю за розглядом заяв громадянами чиновників міської адміністрації, яка викликала справжню сенсацію серед національних антикорупційних програм. Програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією.

Вільний доступ до інформації про стан речей виключає необхідність особистих контактів з урядовцями або пропозиції їм хабарів з метою прискорити завершення процесу ухвалення рішення. Таким чином, «OPEN» шляхом виключення особистого спілкування урядовців і громадян як необхідної умови існування корупції виконує основну свою задачу – попередження корупційних діянь і відновлення довіри громадян до міської адміністрації. [51, с. 121]

Ми вважаємо, що не можна не звернути увагу на країну з відомими та яскраво вираженими антикорупційними заходами – Китай. Наше бачення збігається з думками В. Трепака, котрий у своєму дослідженні зазначає перевагу репресивних методів антикорупційного кримінального законодавства. Автор зазначає, що за вчинення антикорупційного правопорушення передбачена вища міра покарання: з 2000 року за корупцію було розстріляно близько 10 тис. чиновників. Однак, аналізуючи рейтинг за Індексом сприйняття корупції Китай не займає лідируючі позиції стосовно низького рівня корупції в країні. Тому повністю солідарні з словами В. Трепака що це доводить, що найжорсткіші заходи кримінально – правового впливу не може бути визнано абсолютним заходом викорінення корупційної злочинності [52, с. 238].

Ефективними заходами антикорупційної спрямованості в Китайській Народній Республіці визнано:

- удосконалення процедур взаємодії з громадянами й організаціями з метою уникнення бюрократичних перешкоджань;
- забезпечення прозорості відомчого контролю в різних сферах;
- проведення ротації чиновників для попередження формування стійких корумпованих зав'язків;
- заборона для дітей і родичів займатися бізнесом у сфері, де особа посідає керівну посаду;

- оперативне реагування на виклики, що надходять на гарячу телефонну лінію для анонімного повідомлення про факти одержання (дачі) хабара або зловживання службовим становищем [52, с. 238].

Провівши детальний аналіз азійської моделі протидії корупції перейдемо до європейської моделі на прикладі скандинавських країн – Швеції, Нідерландів та Фінляндії.

Підтримуємо погляди О. Франкова, котрий зазначає що досвід Швеції може слугувати вдалим прикладом для удосконалення антикорупційної політики в Україні. Дослідник акцентує увагу, що шведська антикорупційна стратегія характеризується своєю суворістю та послідовністю. Парламент та уряд Швеції запровадили високі етичні стандарти для чиновників та професійну відповідальність, побудовано незалежну та ефективну систему правосуддя, запроваджено вільний доступ до державних документів [53, с. 217].

О. Франков підкреслює, що у Швеції немає спеціалізованих антикорупційних органів, а основним законодавчим актом виступає Кримінальний кодекс Швеції. Однак, попри відсутність антикорупційного агенства країна має певний ряд органів, які спільно можуть розглядатися як такі, що виконують еквівалентну функцію. До таких органів належать: Національний антикорупційний підрозділ прокуратури (National Anti-Corruption Unit), нещодавно створена Національна антикорупційна група поліції (National Corruption Group) та давній Шведський антикорупційний інститут (Institutet Mot Mutor). До інших суб'єктів, діяльність яких спрямовується на протидію корупції, відносять Шведську асоціацію органів місцевої влади та регіонів (SKL) та Transparency International Швеція (TIS) [53, с. 217].

Ми погоджуємося з висновками автора, котрий стверджує що низький рівень корупції у Швеції пов'язаний із принципами відкритості та прозорості шведського суспільства та державних інституцій, а також повагою до верховенства права [53, с. 217].

Наступною країною котра є представником скандинавської моделі протидії корупції є Нідерланди. Схиляємося до думки М. Кікалішвілі, котра зазначає що Нідерланди є країною котра найбільш успішно дублює скандинавську модель та серед не скандинавських європейських держав має найнижчий показник корупції [54, с. 126].

Модель антикорупційної стратегії Нідерландів передбачає втілення в життя таких антикорупційних заходів:

- жорсткий контроль громадськості за роботою чиновників;
- ЗМІ в цій державі відрізняються високим рівнем незалежності, що дає їм змогу реалізовувати пропаганду законослухняного образу життя та розкривати корупційні злочини, якщо такий матеріал з'являється, без боязку перед олігархами чи політиками;
- всі корупційні діяння зазвичай підлягають широкому оприлюдненню;
- особа, викрита у корупційному злочині, не вправі більше обіймати будь-які державні посади;
- у штаті поліції діє спеціальний антикорупційний підрозділ із винятковими повноваженнями (без погодження із судом затримувати будь-яку особу будь-якого статусу, окрім хіба що монарха)[54, с. 126].

М. Кікалішвілі звернула увагу на цікаві особливості системи покарань за вчинення корупційних правопорушень у Нідерландах. Авторка підкреслює, що особа котра здійснила корупційний злочин не має права обіймати державні посади. Також, порушник втрачає пенсійні та соціальні пільги. Крім того до корупціонерів застосовують такий вид покарання як конфіскація[54, с. 126].

Провівши аналіз скандинавської моделі боротьби з корупцією можемо стверджувати, що Фінляндіє є однією з найменш корумпованих країн світу.

Т. Супрун у своєму дослідженні зазначає, що Фінляндія як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Однак імплементація європейських законів у національну правову систему здійснюється цією країною досить виважено. Основним принципом цього

процесу є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським, із мінімально можливими змінами першого. Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміна «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативноправовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину[55, с. 203].

У Кримінальному кодексі Фінляндії поняття «корупція» відсутнє, лише зазначається про хабарництво чиновників, за яке передбачається покарання від штрафу до позбавлення волі на строк до 4 років залежно від серйозності правопорушення[55, с. 203].

У Фінляндії ніколи не створювалося спеціального закону про корупцію. Вона розглядається як частина кримінальної злочинності і завжди підпадає під дію Конституції, Кримінального кодексу, Законодавства про цивільну службу, адміністративних інструкцій[55, с. 203].

Отже, здійснений аналіз дозволяє зробити висновок, що зарубіжні країни мають багатий та цікавий досвід в антикорупційній політиці котрий приносить, в більшості випадків, позитивний результат.

2.2 Оцінка ефективності формування та реалізації антикорупційної політики в Україні

Боротьба з корупцією є одним із ключових викликів, з якими стикається Україна на шляху до демократизації та євроінтеграції. За оцінками експертів, корупція завдає значної шкоди економіці країни, гальмує її розвиток, підриває довіру до влади та інституцій.

Щоб оцінити ефективність формування та реалізації антикорупційної політики необхідно розглянути етапи її становлення в Україні. Періоди становлення антикорупційної політики в Україні чітко навів у своєму дослідженні Б. Прокопів і структуровані вони наступним чином:

✓ 1991 – 1995 рр.: Неформалізований етап. На цьому етапі термін «антикорупційна політика» не був чітко визначений, система протидії корупції не була побудована, а поняття "корупція" використовувалося як вторинне порівняно з іншими (зловживання владою, хабарництво тощо).

✓ 1995 – 2009 рр.: Формально визначений етап. Відбулося формування нормативно-правового змісту національної антикорупційної політики, прийняття Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.). Зберігався акцент на адміністративному характері корупції як правопорушення. Розроблена кримінально-правова база протидії корупції. Поступове наближення до міжнародних стандартів у цій сфері.

✓ 2009 – 2011 рр.: Прийняття першої збірки антикорупційних нормативно-правових актів, які, на жаль, не вступили в дію. Продовження сприяння розвитку державної антикорупційної системи.

✓ 2011 р.: Прийняття другої збірки антикорупційних нормативних документів. Посилення співпраці з міжнародними організаціями.

✓ 2014 – 2015 рр.: Прийняття третьої збірки антикорупційних нормативно-правових актів. Закріплення та проголошення державного антикорупційного механізму як основного елемента нівелювання політичного дисбалансу.

✓ 2015 – 2016 рр.: Реалізація процесів, пов'язаних із інституалізацією структури органів влади в площині подолання корупції. Розквіт антикорупційної політики України через угоду про асоціацію з ЄС та стратегії сталого розвитку «Україна – 2020».

✓ З другого півріччя 2016 року до сьогодні: Перехід до нового виміру формування національної антикорупційної політики, що передбачає розвиток системи органів державної влади у боротьбі з корупцією. Цей перехід передбачає не лише покращення існуючих механізмів боротьби з корупцією, а й створення нових та вдосконалення системи органів державної влади з метою ефективного протидії корупційним злочинам.

Загалом, перехід до нового виміру формування національної антикорупційної політики означає комплексний підхід до боротьби з корупцією, який враховує не лише правові аспекти, а й інституційні, громадські та міжнародні аспекти цієї проблеми.

Система реалізації національної антикорупційної політики складається з трьох взаємопов'язаних блоків, що функціонують в рамках публічного управління. До першого блоку належать органи загального спрямування (центральні органи виконавчої влади, місцеві держадміністрації), де антикорупційна політика, хоча й не є основним напрямком діяльності, все ж таки відіграє суттєву роль на загальнодержавному та регіональному рівнях.

До другого блоку належать спеціалізовані органи публічного управління, що складають систему органів правопорядку. У цій сфері функціонування державного антикорупційного механізму виступає як одна з головних функцій. До таких органів належать прокуратура, суди, інспекції та служби. Розподіл їхніх повноважень на державному та регіональному рівнях може мати суттєве значення, за винятком судових інстанцій, де визначення ступеню здійснення повноважень не має значення для існування управлінських рішень.

Третій блок включає органи публічної влади та структур особливої компетенції, де на регіональному рівні (у разі їх створення) органи діють за принципом деконцентрації. Фактично ж можна констатувати, що ключова роль належить загальнодержавним органам, таким як НАЗК, НАБУ та САП [56, с. 153].

Згідно із звітом про зовнішню незалежну оцінку ефективності діяльності НАЗК можемо спостерігати резюме основних висновків щодо ефективності чи неефективності роботи даного державного органу.

На основі оцінки критеріїв та відповідно до формули, передбаченої затвердженою Урядом Методикою, Комісія дійшла висновку, що діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції протягом періоду оцінювання (2020-2021 роки) не була неефективною.

Такий висновок ґрунтується на визначених у Методиці оцінювання умовах визнання діяльності НАЗК неефективною. Оцінка Комісією всіх критеріїв, передбачених у межах Об'єктів оцінки, показала, що діяльність НАЗК протягом періоду оцінювання загалом не досягла порогу неефективності (рис. 2.2). Однак за результатами оцінки виконання НАЗК критеріїв і загальної думки Комісії про діяльність НАЗК протягом зазначеного періоду Комісія утрималася від того, щоб зробити висновок про ефективність НАЗК.

Загалом Комісія вважає, що протягом оцінюваного періоду НАЗК задовільно виконало більшість покладених на нього завдань. Зокрема, йому вдалося виправити багато недоліків, через які було розформовано попередній склад НАЗК. Комісія також звертає увагу, що у 2020-2021 роках НАЗК мало працювати під час пандемії COVID-19, і що кілька повноважень НАЗК були тимчасово припинені через рішення зовнішніх суб'єктів, що негативно вплинуло на роботу НАЗК. Однак Комісія наголошує, що в кількох аспектах НАЗК не змогло забезпечити високоякісні результати, що було пов'язано переважно з недостатнім рівнем прозорості роботи Агентства, серйозними помилками в підході до розробки нормативно-правових актів, що регулюють роботу працівників НАЗК у ключових сферах, недоліками в організаційній структурі та кадрових рішеннях, а також з реалізацією функції внутрішнього контролю [57, с. 7].

Погоджуємося із твердженнями Л. Івашової, Н. Шевченко та Н. Виноградової котрі зазначили, що в Україні відбувається значна кількість позитивних змін у сфері інституційних та правових заходів, спрямованих на декриміналізацію економіки та боротьбу з корупцією. На законодавчому рівні ухвалено багато нормативно-правових актів, спрямованих на декриміналізацію економіки та впровадження антикорупційної політики держави; засновано ряд антикорупційних та контролюючих органів; створено умови для посилення активності громадянського суспільства у боротьбі з явищами тіньової економіки та корупції.

Об'єкт оцінки	Всього критеріїв	Критерії, не виконані через зовнішні чинники	Критерії, щодо яких було недостатньо інформації для висновку	Всього критеріїв, які враховувалися	Виконано	Не виконано	% невиконаних критеріїв
2. Координація політики	12	6	0	6	5	1	17%
3. Оцінка ризиків та антикорупційні програми	24	0	2	22	21	1	5%
4. Конфлікт інтересів та інші обмеження	29	0	0	29	20	9	31%
5. Декларації майнового стану, моніторинг способу життя	38	5	4	29	23	6	21%
6. Фінансування політичних партій	31	4	2	25	21	4	16%
7. Викривачі	14	0	0	14	10	4	29%
8. Взаємодія із заінтересованими сторонами	32	3	0	29	21	8	28%
9. Управління та організаційна спроможність	57	5	0	52	27	25	48%
<i>Разом</i>	<i>237</i>	<i>23</i>	<i>8</i>	<i>206</i>	<i>148</i>	<i>58</i>	<i>28%</i>

Примітка: Згідно з Методикою проведення оцінювання, оцінювання за Об'єктом оцінки 1 не враховується в загальному розрахунку ефективності.

Рисунок 2.2 Виконання критеріїв оцінювання НАЗК

Джерело: [57, с. 8]

За 8 років Україна суттєво посилила свою антикорупційну систему шляхом створення нових структур:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК)
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ)
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП)
- Вищий антикорупційний суд (ВАКС)

Як відзначають експерти, антикорупційні органи України на даний момент працюють як єдина злагоджена команда, об'єднана спільною метою – побудовою європейської та демократичної України, вільної від корупції [58, с. 43].

Важливим кроком на шляху до членства в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) стало подання Україною заявки на

приєднання до Робочої групи ОЕСР з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях. Це дасть можливість зменшити корупційні ризики у процесах відновлення України, покращити бізнес-клімат та зробити Україну більш привабливою для інвестицій іноземних компаній. Варто підкреслити, що Україна активно бере участь у міжнародних антикорупційних заходах та співпрацює з міжнародними організаціями, навіть в умовах повномасштабної війни.

Держава також здійснює аналогічні заходи у сфері протидії тіньовим операціям. Створення Бюро економічної безпеки України в січні 2021 року є важливим кроком у цьому напрямі. Ця ініціатива спрямована на охорону людських коштів, зменшення тіньової економіки, створення сприятливих умов для бізнесу та реалізація економічного захисту держави. Крім того, важливим аспектом є використання внутрішніх та міжнародних механізмів для досягнення цих цілей та інтеграції в європейський економічний простір.

Ці заходи вказують на те, що держава розвиває комплексний підхід до боротьби з різними аспектами незаконної економічної діяльності, що сприяє зміцненню економічної безпеки та створенню сприятливих умов для розвитку суспільства [58, с. 43].

Наше бачення сходиться з словами І. Юник та Ю. Хіміча котрі стверджують, що серед ключових учасників формування та розвитку антикорупційної політики в Україні слід виділити інститути громадянського суспільства та міжнародні організації.

- «Центр Протидії Корупції», який постійно надає ґрунтовні аналітичні матеріали з питань антикорупційної реформи;
- «Центр політико-правових реформ», зокрема підготував Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики;
- «Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони» проводить аналітичні дослідження у сфері боротьби з корупцією в армії;

- «Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні» здійснює аналітичні дослідження з питань протидії корупції;
- Трансперенсі Інтернешнл Україна – акредитований представник Transparency International, який розробляє та впроваджує комплексні заходи, спрямовані на зниження рівня корупції в Україні [59, с. 47].

Цілком підтримуємо судження О. Сорочан, що елементи антикорупційної політики взаємодіють наступним чином:

1) Ведення реєстру політичних партій є важливим інструментом для забезпечення прозорості та підзвітності політичних сил. Антикорупційне декларування – це ще один важливий механізм. Крім того, для ефективної реалізації антикорупційної політики необхідні й інші заходи, такі як: забезпечення верховенства права та невідворотності покарання за корупційні злочини; зміцнення незалежності та ефективності антикорупційних органів; залучення громадянського суспільства до боротьби з корупцією; проведення антикорупційної освіти та просвіти населення; спрощення та діджиталізація адміністративних процедур; запровадження дієвих антикорупційних стандартів у державному секторі та приватному бізнесі.

2) Так, оцінка стану реалізації антикорупційної політики включає в себе використання різноманітних індикаторів та методів для вимірювання її ефективності. Деякі з цих методів включають підготовку щорічного звіту про стан виконання Антикорупційної стратегії, який надає детальну інформацію про досягнення та прогрес у боротьбі з корупцією, моніторинг та координація виконання антикорупційних програм, що дозволяє визначити проблемні сфери та необхідність коригування стратегії дій, контроль за дотриманням законодавства про конфлікт інтересів та декларування майна, що спрямований на попередження можливих конфліктів інтересів та розкриття фактів корупції серед посадових осіб, а також розповсюдження інформації про корупцію, що сприяє усвідомленню громадськістю проблеми та мобілізації суспільства до боротьби з нею.

Ці методи допомагають оцінити ефективність антикорупційних заходів, визначити прогрес у боротьбі з корупцією та вжити необхідні заходи для подальшого її запобігання та припинення.

Таким чином, реалізація антикорупційної політики в публічному секторі забезпечується взаємодією суспільних відносин, які виникають під час запобігання, уникнення та виявлення ознак корупції, а також порушень антикорупційних правил під час виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Забезпечення реалізації антикорупційної політики включає діяльність, спрямовану на виконання державної програми з втілення антикорупційної стратегії. Також можливе виділення ознак, що характеризують це забезпечення:

1) Це вид діяльності, яку проводять уповноважені суб'єкти з метою виконання антикорупційної стратегії.

2) Заходи, що становлять зміст цієї діяльності, можуть змінюватися залежно від інструментів, що використовуються для запобігання корупції.

3) Ця діяльність підпорядкована єдиним стандартам виконання антикорупційної стратегії, незалежно від сфери суспільних відносин або суб'єктів застосування.

4) Вона здійснюється на постійній основі згідно зі ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції».

Але, незважаючи на прийняті антикорупційні закони в 2014-2016 роках, в Україні становиться очевидним, що державна влада не виявляє рішучості у побудові стабільної та ефективної системи запобігання корупції. Політичні лідери не виявляють інтересу та не бажають втілювати антикорупційні реформи на практиці. Це підтверджується складнощами у формуванні та запуску новостворених антикорупційних інституцій та зволіканням з початком їх практичної діяльності [60, с. 28 – 29].

Підтримуємо слова В. Іванової котра підкреслює, що очікування від антикорупційної реформи, такі як зменшення корупції, мінімізація ризиків у

державній та бізнесовій сферах, підвищення прозорості та підзвітності влади, часто не відповідають реальному стану справ. Ефективність антикорупційної політики залишається низькою, що свідчить про існування системних проблем.

Конкретними сучасними проблемами в розвитку ефективної антикорупційної політики є:

1. Рішення Конституційного Суду від 27 жовтня 2020 року, яке зняло з нього відповідальність за недостовірні заяви високопосадовців держави, інших посадових осіб та суддів.
2. Зміни в антимонопольному законодавстві, які можуть нашкодити підприємцям у захисті їхніх прав при участі в державних закупівлях.
3. Посилення втручання представників вищих органів державної влади в діяльність Вищого антикорупційного суду (ВАКС).
4. Загальне посилення політичного тиску на антикорупційну систему, включаючи тривалу відсутність постійних лідерів у важливих інституціях.
5. Скасування електронного декларування посадовців у зв'язку з воєнним станом.
6. Зволікання з впровадженням судової реформи попри наявність законодавчої бази для її розпочатку [61, с. 58 – 64].

Наше бачення співпадає з О. Попело стосовно того, що існує значна розбіжність між очікуваними та реальними результатами антикорупційної політики. Її низька ефективність зумовлена системними проблемами, зокрема недосконалою системою оцінки результативності антикорупційних заходів.

Основні характеристики проблеми ефективності антикорупційної політики:

- Оцінка ефективності не може ґрунтуватися лише на результатах роботи органів, що її реалізують. Важливі кількісні та якісні показники, які відображають реальні зміни в суспільних відносинах під впливом антикорупційних заходів.

- Ефективність антикорупційної політики залежить від комплексної системи законів, що ґрунтуються на принципах верховенства права.
- Крім політичної волі та законодавства, важливими є діяльність органів влади, координація антикорупційних заходів та превентивні заходи.
- Багатогранність та недосконалість теоретико-методологічної бази ускладнюють оцінку результативності антикорупційної політики.

Боротьба з корупцією є складним та тривалим завданням, яке потребує комплексного підходу та спільних зусиль влади та суспільства. Україна має значний потенціал для подолання корупції, але для цього необхідна політична воля, рішучі дії та чітка стратегія [62, с. 31].

2.3 Шляхи вдосконалення механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в Україні

Провівши детальний аналіз сучасного стану антикорупційної політики в Україні можемо сміливо стверджувати, що наша держава потребує реформування та змін у сфері боротьби з корупцією.

Цілком погоджуємося із словами В. Ноніка котрий вважає, що системна корупція стала однією з найбільших перешкод для демократичного розвитку як окремих країн, так і всього світу. Починаючи з 1980-х років, ефективна державна антикорупційна політика стала однією з ключових проблем для багатьох країн. Мета такої політики може бути визначена по-різному: від негайного підвищення ефективності приватного сектору до забезпечення довгострокового економічного зростання, соціальної справедливості та політичної стабільності.

Дослідник зазначає, що з позицій теорії державного управління варто навести визначальні фактори, які вирішально вплинули на формування національної антикорупційної політики у сучасній Україні: криза політичної влади, системні прорахунки в реформуванні економіки, зрощування бізнесу і влади, слабкість демократичних традицій, обмеженість інститутів

громадянського суспільства, недосконалість антикорупційного законодавства, невизначеність перспектив економічного розвитку країни. Стимулює зростання корупції також соціальна нестабільність і напруженість у суспільстві, різка диференціація доходів і майнового стану населення, яка поглиблюється недосконалістю механізмів соціального забезпечення незахищених верств населення [63, с. 64].

Повністю підтримуємо ґрунтовні судження наведені у роботі О. Юдіна стосовно основних напрямів реформування і вдосконалення концепції протидії корупції в Україні на сьогодні, а саме реформування:

- державної політики з протидії та запобігання корупції з відповідними органами (реформування концепції адміністративно-правового забезпечення протидії корупції з урахуванням рекомендацій міжнародних інституцій і створення належної нормативно-правової бази);
- виборчого законодавства і процедури виборів в Україні (фінансування виборів, партій, незалежний аудит поточної та передвиборчої звітності партій, прозорість цього процесу);
- інституту взаємодії громадськості з органами державної влади щодо протидії корупції (удосконалення концепції протидії корупції, на шляху оптимізації органів, які здійснюють протидію корупції. Наприклад, поряд з Національною радою антикорупційної політики – існує Національне агентство з питань запобігання корупції, яке є органом виконавчої влади, має спеціальний статус і тому на нього покладено реалізацію антикорупційної стратегії України, але наскільки доцільно існування обох цих органів, які по суті дублюють один одного);
- законодавства, що стосується державної служби та служби в органах місцевого самоврядування (створення ефективної публічної служби,);
- представництва приватних інтересів в органах державної влади, створення прозорої системи лобіювання (лобізм в Україні має тісний зв'язок влади і бізнесу. Однак концепція лобізму в Україні не розроблена. Для створення ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення

протидії корупції в нашій державі необхідно створити окремий закон з цього приводу);

– існуючої системи е-урядування, впровадження інформаційнокомунікаційних технологій у систему суспільно-політичних відносин;

– інституту державних органів, які займаються питанням конфіскації майна, придбаного шляхом вчинення корупційних діянь (реформування проблеми з майном, придбаним шляхом вчинення корупційних діянь. В державі поки що не існує окремого органу, який би займався розшуком і конфіскацією майна, яке було придбано і приховано в результаті вчинення корупційних дій) [64, с. 59 – 60].

До 2017 року було досягнуто певних успіхів у впровадженні нормативно-правових актів щодо протидії корупції в Україні. Зокрема, був прийнятий Закон України від 10 грудня 2015 року «Про державну службу», який став чинним законом з 1 травня 2016 року. Цей закон регулює статус, права та обов'язки державних службовців в країні. Також було створено Національну раду з питань антикорупційної політики і запроваджено електронне декларування.

Позитивним аспектом є те, що декларації подаються в електронному вигляді на сайті відомства до встановленого терміну. Якщо загальна вартість майна декларанта перевищує певну суму, то декларант повинен задекларувати всі свої доходи та майно. Інформація з декларацій формує реєстр, який доступний онлайн для громадськості. Якщо загальна вартість перевищує в 50 разів суми прожиткового мінімуму для працездатних осіб, декларант повинен задекларувати всі свої доходи та майно, включаючи готівку в домашніх умовах, нерухомість, автотранспорт, цінні папери, інше рухоме майно, а також права власності на них.

Таким чином, якщо прожитковий мінімум для працездатних осіб на 2023 рік встановлений на рівні 2684 грн, а загальна вартість майна декларанта перевищує $50 * 2684 = 134200$ грн, то декларант повинен задекларувати всі свої

доходи та майно, включаючи готівку в домашніх умовах, нерухомість, автотранспорт, цінні папери, інше рухоме майно, а також права власності на них. З поданих декларацій створюється відповідний реєстр. Він працює онлайн і надає постійний доступ до реєстру всім бажаючим [65].

Аналізуючи міжнародний досвід, можна відзначити підхід Румунії до моніторингу способу життя посадовців, який спрямований на досягнення фінансової прозорості. У Румунії встановлено постійний контроль за майном посадовців, що забезпечується десятьма спеціально уповноваженими особами з доступом до різних баз даних. Ці спеціалісти мають можливість отримувати інформацію про різноманітні активи, такі як нерухомість, транспортні засоби, а також про операції з експорту та імпорту.

Для оперативного реагування на повідомлення про незаконне збагачення, було створено Національну агенцію з доброчесності, яка працює на перетині фіскальної служби та Національного антикорупційного директорату. Ця агенція використовує різні джерела інформації для перевірки фінансових зобов'язань та статків осіб. Якщо виявляється розбіжність між доходами та видатками, громадян можуть запросити на уточнення даних і пояснення фінансових аномалій. У разі невідповідності наданої інформації з законними джерелами походження активів виникає підозра щодо корупційних правопорушень [66].

В Україні система електронного декларування, контролю та перевірки декларацій, а також моніторингу способу життя посадових осіб потребує подальшого вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів. Електронне декларування є ключовим інструментом у запобіганні корупції та забезпеченні доброчесної публічної служби. Основний напрямок розвитку цієї системи полягає у створенні автоматизованих систем перевірки достовірності даних [67]. Згідно зі статтею 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення, особи, які здійснюють державні або комунальні функції, несуть відповідальність за надання недостовірних відомостей у деклараціях про майно чи інші цінні об'єкти [68].

Згідно зі статтею 366-2 Кримінального кодексу України, якщо суб'єкт декларування свідомо вносить недостовірні відомості до декларації особи, яка займає посаду в державі або місцевому самоврядуванні, і ці відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, це може бути покарано штрафом від трьох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Якщо ж ці відомості відрізняються від достовірних на суму понад 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, то покарання може бути більшим: штраф від чотирьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [69].

Для поліпшення антикорупційної політики пропонується впровадження додаткових заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією та її запобігання.

По-перше, необхідно змінити ставлення суспільства до корупції та сприйняття цього явища. Важливо зрозуміти, що корупція завдає шкоди не лише державі, але й моральним цінностям та гідності людини. Для цього потрібно вести розмови про корупцію з раннього віку та впроваджувати антикорупційні уроки у школах. Також важливо включити антикорупційні дисципліни у вищі навчальні заклади.

Зростання антикорупційного потенціалу суспільства та формування негативного ставлення до корупції потребує проведення інформаційних кампаній, роз'яснення найважливіших антикорупційних заходів та залучення широких верств населення до активної участі у боротьбі з корупцією [70].

Запровадження Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки дозволить вирішити всі проблемні аспекти, які були відзначені, включаючи ті, на яких

акцентували увагу. Це може стимулювати громадян до активної участі у боротьбі з корупцією. Важливо створити сприятливі умови, щоб змінити громадську думку про подання повідомлень про випадки корупції. Якщо ви стали свідком корупційного правопорушення, необхідно відчувати впевненість у тому, що можна і потрібно це повідомити. Також потрібно сприяти формуванню нової політичної еліти, яка буде вільна від корупції. Ці особи повинні мати високі моральні стандарти та широкі знання, включаючи знання іноземних мов.

В Україні наразі триває процес реформування державного законодавства, спрямований на розвиток правової системи та наближення країни до високих стандартів рівня життя у світі. Однак недостатність ефективних інструментів протидії корупції та певне лояльне ставлення частини громадян до цього явища ускладнюють проведення реформ та загальний розвиток держави.

Погоджуємося з думкою К. Рудой, щодо основних напрямків удосконалення антикорупційного законодавства України:

1. Правове та інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів протидії корупції.
2. Консолідація нормативно-правових актів, які регламентують здійснення антикорупційних заходів державними спеціальними суб'єктами, з метою виключення дублювання функцій у сфері боротьби та протидії корупції, що закріплено Засадами державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки.
3. Реформування виборчого законодавства: потрібно урегулювати процес фінансування партій та його прозорість, запровадити належний аудит поточної та передвиборчої звітності партій, запровадити норми у законодавстві щодо виникнення конфлікту інтересів у осіб з виборними посадами.
4. Реформування законодавства у сфері державної служби відповідно до Стратегії реформування державного управління до 2025 року.

5. Врегулювання питань лобізму в Україні через тісний зв'язок влади та бізнесу.
6. У сфері доступу до публічної інформації щодо протидії корупції державним органам слід забезпечити впровадження стандартів доступу до інформації у формі «відкритих даних», ініціатив з прозорості видобувних галузей, будівельного сектору та Індексу відкритості бюджету.
7. Врегулювання питання щодо правового забезпечення розшуку та конфіскації майна, здобутого шляхом вчинення корупційних діянь.
8. Впровадження ефективних правових заходів судової реформи в Україні відповідно до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки з метою підвищення ефективності організації судової влади та інститутів правосуддя, зміцнення довіри до них суспільства.
9. Визначення системи підготовки фахівців з антикорупційної діяльності.
10. Впровадження національної програми щодо неприйняття корупції населенням України.
11. Удосконалення заходів здійснення антикорупційної експертизи.
12. Формування дієвих, сучасних механізмів функціонування електронного декларування, невідворотність його впровадження у систему державного управління [71, с. 80 – 83].

Ми вважаємо, що дотримуючись саме такого вектора на шляху вдосконалення механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в Україні можна досягти великого успіху. Наше бачення полягає у тому, що досконала боротьба з корупцією має базуватися на принципах всебічності і комплексності. Тобто, реформування потребує кожна сфера у житті держави, котра навіть найменшим чином може спровокувати корупційні прояви.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) виступає ключовим органом у боротьбі з корупцією в Україні. Згідно зі Стратегією

розвитку НАЗК на період 2021-2025 років, визначено кілька пріоритетних напрямків діяльності:

1. Посилення ефективності моніторингу декларацій осіб, які займають посади в органах влади, місцевому самоврядуванні та комунальних підприємствах.
2. Розвиток та підтримка електронних сервісів, спрямованих на забезпечення прозорості діяльності органів влади та підприємств.
3. Запровадження нових стандартів виявлення та розслідування корупційних правопорушень.
4. Зміцнення міжнародного співробітництва та взаємодії з міжнародними антикорупційними організаціями.

Крім того, НАЗК активно займається формуванням та реалізацією антикорупційної політики, що включає розробку та впровадження нових антикорупційних законів, політик та програм. Це свідчить про рішучий підхід НАЗК до досягнення конкретних результатів у боротьбі з корупцією в Україні.

Проблема створення й реалізації національної антикорупційної політики тісно пов'язана з основними напрямками розвитку державного управління і вирішенням складних завдань, пов'язаних з формуванням держави. Це означає, що поточні виклики у системі державного управління, проблеми демократизації державотворчих процесів та оптимізації адміністративних структур вимагають комплексного підходу.

Формування нової моделі національної антикорупційної стратегії потребує врахування загальних тенденцій оптимізації діяльності органів влади та удосконалення системи державної служби. Це також включає вдосконалення діяльності спеціалізованих органів, які займаються боротьбою з корупцією, на основі вивчення ефективного міжнародного досвіду.

Отже, формування національної антикорупційної стратегії в Україні потребує інтеграції загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, поліпшення інституту державної служби та вдосконалення механізмів боротьби з корупцією в умовах політичних перетворень в країні.

ВИСНОВКИ

Отже, можна підбити підсумки проведеного дослідження. При вивченні теми формування антикорупційної політики в Україні нам вдалося проаналізувати та вирішити ряд наукових питань стосовно даної сфери. Як результат ми отримали висновки, котрі спрямовані на досягнення поставленої мети та вирішення наявних завдань дипломної роботи.

1. Аналіз підходів до визначення сутності понять «корупції» та «антикорупційної політики», дозволив здійснити ґрунтовне вивчення генезису кожного з наведених понять і дійти висновку, що дані явища характеризуються своєю багатогранністю та неоднозначністю у підходах до їх трактувань. Про це свідчить факт того, що з початком виникнення «корупції» та «антикорупційної політики» серед вчених постала проблема різнобічності поглядів на визначення їх дефініцій. Беручи до уваги питання «корупції» можемо сміливо стверджувати, що майже всі дослідники визначали дане явище таким, що має лише негативний та деструктивний вплив не тільки на окремо взяту державу, а й на людство загалом. Що ж до «антикорупційної політики» то в даному випадку вчені мали різносторонні погляди, адже кожен з них вкладав в дане поняття свій сенс. Під час вивчення методологічної бази ми помітили, що саме поняття «антикорупційної політики» викликає велику кількість розбіжностей думок щодо нього. В результаті проведеної роботи ми визначили, що корупція це є загальнопоширеним негативним явищем боротьба з яким реалізується через методи антикорупційної політики.

2. Виявлення механізмів за допомогою яких формується антикорупційна політика в Україні показало наступне. Згідно із законодавчою базою формування та реалізація антикорупційної політики здійснюється через антикорупційну стратегію, яка в свою чергу впроваджується шляхом виконання державної антикорупційної програми (ДАП). Ми дослідили основні особливості концепції формування Антикорупційної стратегії на 2021

– 2025 роки: мету, механізм реалізації, принципи, пріоритетні сфери боротьби з корупцією, показники ефективності реалізації, актуальні напрями впровадження, ключові проблеми. Під час проведення дослідження ми дійшли висновку важливості нормативно – правових та інституційних механізмів реалізації антикорупційної політики. Особливої уваги заслуговує роль громадянського суспільства як одного з ключових механізмів у формуванні системи боротьби з корупційною злочинністю. Громадськість долучається до даного процесу створенням громадських рад при державних органах котрі представляють інтереси громадян. У нашій праці докладно опрацьовано ключові аспекти функціонування Громрад їх головні завдання, функції та сутність діяльності.

Отже, провівши аналіз механізмів формування антикорупційної політики в Україні ми можемо підсумувати, що основна реалізація антикорупційної політики відбувається через наступні механізми: законодавчу базу України, державні органи влади, Антикорупційну стратегію, нормативно – правове забезпечення, інституційну складову та діяльність громадянського суспільства, зокрема Громадських рад.

3. Розгляд системи антикорупційних органів України показав, що вона є досить широкою та розгалуженою. Варто відмітити, що більшість антикорупційних органів України були створені в рамках Антикорупційної стратегії 2014 – 2015 років: НАЗК, НАБУ, САП, ДБР, Національна рада з питань антикорупційної політики. В ході дослідження ми розглянули систему антикорупційних органів наведену А. Далем, яка являє собою поділ на суб'єктів прийняття політичних рішень (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України), спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції (НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК) та інші антикорупційні органи України (органи прокуратури, СБУ, ДБР, АРМА, БЕБ, органи Національної поліції України).

Необхідно зазначити, що при розв'язанні даного завдання дипломної роботи ми розглянули дослідження щодо спроможності, ефективності і

незалежності антикорупційних органів Transparency International Ukraine згідно з результатами якого антикороргани України покращили свій середній загальний бал з попереднього дослідження 2020 року на пів бала – з 3,4 до 3,9.

Головний акцент ми зробили на опрацюванні тих антикорупційних органів котрі є спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції. Здійснений аналіз дає можливість сформулювати думку, що антикороргани в Україні це інституції різного рівня, котрі мають спільну мету – боротьбу з корупцією. Вони здійснюють її завдяки ряду покладених на них функцій та повноважень й утворюють кооперацію зусиль об'єднаних єдиною ціллю.

4. Грунтовний аналіз антикорупційної політики в зарубіжних країнах показав, що досвід іноземних держав є корисним та ефективним засоб у механізмі боротьби з корупцією для України. З одного боку ми спостерігаємо низький рівень корупції у країнах Європейського Союзу, а з іншого вбачаємо факт її наявності. Тобто, для нашої держави зарубіжні практики протидії корупції це не стільки щось абсолютно нове та незвичайне, стільки удосконалення уже наявного. Хоча ми спостерігали доволі неординарні рішення іноземних країн у цьому питанні. У контексті даного завдання наукової роботи ми провели аналіз двох моделей протидії корупції – азіатської та європейської. Наше бачення полягає у тому, що європейська модель, або ще як її називають «шведська», більш притаманна нашому регіону. В той час як азіатська, або ж «сінгапурська», досить таки віддалена від нашої моделі антикорупційної політики. На противагу зазначимо, що саме боротьба з корупцією в Сінгапурі, на наш погляд, мала б перспективне впровадження в Україні. Зазначені фактори нейтралізації та мінімізації корупції в Сінгапурі сприяють не лише «заялюванню» людей через наслідки вчинення корупційних злочинів, а й сприяють до побудови такої системи державного життя, при якій не виникне потреби йти проти закону. Ми вважаємо, що досвід антикорупційної політики зарубіжних держав важливий, перспективний та дієвий метод у процесі боротьби з корупцією для України.

5. Під час аналізу оцінки ефективності формування та реалізації антикорупційної політики в Україні перш за все було розглянуто етапи її становлення та загальний розбір кожного з них. Наступними ми дослідили оцінку трьох взаємопов'язаних блоків, котрі функціонують в рамках публічного управління. До кожного з них належать державні органи різних спрямованостей. Особливої уваги заслуговує звіт про зовнішню незалежну оцінку ефективності діяльності НАЗК в котрому прописано, що діяльність НАЗК протягом періоду оцінювання (2020 – 2021 роки) не була неефективною. Стосовно усіх антикорупційних органів то в більшості випадків вони отримали позитивне оцінювання. Про високу оцінку антикорупційної політики свідчать такі дії, як: подання Україною заявки на приєднання до Робочої групи ОЕСР з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних комерційних операціях, створення Бюро економічної безпеки України, розвиток інститутів громадянського суспільства та міжнародних організацій.

Шляхом опрацювання методологічної бази ми виокремили основні переваги та недоліки антикорупційної політики в Україні, котрі в свою чергу отримали відповідне оцінне судження.

6. При дослідженні шляхів вдосконалення механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в Україні було проаналізовано визначальні фактори, котрі вагомо впливають на подальший розвиток антикорупційної політики. Можемо сміливо стверджувати, що наша система протидії корупції потребує удосконалення та реформування. На нашу думку, ефективність боротьби з корупцією залежить від дотримання принципів всебічності та комплексності, а також впровадження кращих зарубіжних практик антикорупційної політики.

Беззаперечно, основою для успішної боротьби з корупцією є громадська позиція. Кожен повинен усвідомлювати важливість протидії даному негативному явищу. На жаль, сприятливі умови для вчинення корупційних правопорушень створюють самі люди через свої хибні переконання та лояльне ставлення до корупції. Тому з допомогою реформування, інформаційних

кампаній, запровадження «антикорупційної освіти» в навчальних закладах та залучення громадськості до участі у процесі боротьби з корупцією Україна зможе досягнути максимально позитивних змін у сфері антикорупційної політики.

Отже, факторами успіху на шляху вдосконалення механізмів формування та реалізації антикорупційної політики є: формування нової політичної еліти вільної від корупції, реформування законодавства в Україні, удосконалення роботи антикорупційних органів, інтеграція загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, покращення інституту державної служби, розроблення освітницької програми та залучення позитивного зарубіжного досвіду у сферу антикорупційної політики в Україні.

Сформульовані основні висновки проведеного дослідження підтверджують, що нам вдалося вирішити завдання дипломної роботи та досягнути її головної мети – розкрити сутність формування антикорупційної політики в Україні, дослідити теоретичну базу та провести аналіз сучасного стану даної сфери а також виявити основні проблеми й перспективи розвитку спираючись на досвід зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравченко С. О. Підходи до розуміння антикорупційної політики в публічному управлінні *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління.* 2018. №2(29). С. 28-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2018_29_2_7
2. Мельченко, В., Деркаченко, Ю. Основні наукові підходи тлумачення поняття корупція. *Молодий вчений.* 2021. №3(91), 290-295. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-61>
3. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Корупція - одна з найактуальніших проблем сучасності. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2019. №6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1446>
4. Трепак В. М. Особливості дефініції поняття «корупція» *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. №4. С. 181-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2015_4_17
5. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров [та ін.]. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 666 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=6
6. Заброда Д. Г. Поняття державної антикорупційної політики *Право і Безпека.* 2012. №2. С. 98-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_2_24
7. Наумчук К. М. Державна антикорупційна політика України *Економіка, управління та адміністрування.* 2023. №2(104). С. 156–162. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-156-162)
8. Марченко В. Ю. Антикорупційна політика в Україні: поняття, зміст та етапи формування *Молодий вчений.* 2018. №11(63). С. 121 –124. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3433/3396>

9. Скулиш Є. Антикоруційна політика держави та її вплив на розвиток суспільства *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 2. С. 22-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2011_2_6
10. Купрійчук В. Проблеми та суперечності реалізації антикорупційної політики в Україні *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. №3. С. 97-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2011_3_15
11. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: О.О. Євенок, 2019. 316 с. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8062>
12. Кравченко С., Пантелейчук І. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. № 2. С. 5-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_2_3
13. Костенко О. Яким «каменем» зневажили «будівничі» вітчизняної антикорупційної політики? *Віче*. 2016. №3-4. С. 12-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2016_3-4_10
14. Славицька А. К. Адміністративно – правове забезпечення реалізації антикорупційної політики в Україні: поняття та ознаки *Нове українське право*. 2022. №2. С. 107 – 111. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/240/218>
15. Дем'янчук В. А Сучасні методологічні підходи до визначення поняття та юридичного змісту антикорупційної політики *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. №6(15). С. 88 – 91. 2016. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v6_2016/21.pdf
16. Про запобігання корупції: Закон України від 30.12.2023 № 1700 – VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
17. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2021 – 2025 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

18. *І. М. Шурман, І. Ю. Чарських.* Державна Антикорупційна стратегія України на подальшу перспективу *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса.* 2013. №15(1). С. 94 – 97. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/13741>
19. Формування та реалізація державної антикорупційної політики / Національне агенство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/1.1.-Formuvannya-ta-realizatsiya-AP.pdf>
20. *Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А.* Базові принципи та елементи антикорупційної політики в Україні *Інвестиції: практика та досвід.* 2014. №23. С. 116-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_23_27
21. *Требін М. П.* Сучасний стан громадянського суспільства в Україні: проблеми і перспективи *Український соціум.* 2013. №4. - С. 161-174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2013_4_16
22. *Хабарова Т.* Роль громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право».* 2023. (35). С. 178-184. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2023-35-20>
23. *Нестерович В. Ф.* Роль громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2016. №3. С. 5-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_3_3
24. Конституція України / Офіціне інтернет – представництво Президента України: офіційний сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
25. Офіс доброчесності НАЗК / Національне агенство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua>
26. Громадські ради: для чого потрібні та як працюють в Україні / Офіс доброчесності НАЗК / Національне агенство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/gromadski->

[rady-dlya-chogo-potribni-ta-yak-pratsyuyut-v](#)

[ukrayini#:~:text=Обов%27язкове%20створення%20громадських%20рад,15.10.2004%20року%20№1378.](#)

27. Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції: постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2019 № 952. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2019-п#Text>

28. *Азімов К. Р.* Формування антикорупційної політики в незалежній Україні *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична.* 2023. №38. С. 215 – 222. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8320745>

29. *Зозуля Є. В.* Становлення антикорупційної системи України (організаційно – провові заходи) *Правовий часопис Донбасу.* 2023. №2 (83). С. 75 – 82. URL: <https://0000-0002-8114-1133>

30. *Даль А. Л.* Система антикорупційних органів України // Протидія корупції: правове регулювання і практичний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУВС, 2021. С. 99-102. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11233>

31. Спроможні, ефективні й незалежні: аналіз антикорорганів / Transparency International Ukraine: офіційний сайт. URL: <https://ti-ukraine.org/research/spromozhni-efektyvni-j-nezalezhni-analiz-antykoruptionsijnyh-organiv/>

32. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 10.12.2023 № 1698 – VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

33. *Легін, А. В.* Національне антикорупційне бюро України: структура, повноваження та функції *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія: Право.* 2019. №54. С. 160-163. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/39760>

34. *Іщук Д. О.* До характеристики повноважень Національного антикорупційного бюро України *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. №1(30). С. 12 – 16. URL: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).507](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).507)
35. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Офісу Генерального Прокурора від 25.08.2023 № v0125905 – 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>
36. Про прокуратуру: Закон України від 01.01.2024 № 1697 – VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
37. *Ланкін А.* Спеціалізована антикорупційна прокуратура: проблеми організації та діяльності *Право України*. 2017. № 1. С. 63–70. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/14831>
38. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 30.12.2023 № 2447 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
39. Повноваження Вищого антикорупційного суду / Вищий антикорупційний суд: офіційний сайт. URL: https://hcac.court.gov.ua/hcac/info_sud/competence/
40. Про запобігання корупції: Закон України від 30.12.2023 № 1700 – VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
41. Повноваження Національного агенства з питань запобігання корупції / Національне агенство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/pro-nazk/>
42. *Скиба В. М.* Повноваження Національного агенства з питань запобігання корупції як органу системи антикорупційних органів *Галицькі студії: юридичні науки*. 2023. №2. С. 58-62. URL: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-2-10
43. *Собакарь А. О.* Застосування антикорупційних засобів у діяльності суб'єктів публічного адміністрування: зарубіжний досвід та перспективи його запозичення для України *Науковий вісник Дніпропетровського державного*

університету внутрішніх справ. 2020. № 1. С. 68-74. URL: <https://orcid.org/0000-0002-7618-0031>

44. Індекс сприйняття корупції у світі 2023 / Transparency International Ukraine: офіційний сайт. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/#:~:text=Головні%20показники%20в%20CPI-2023,за%20минулий%20рік%20у%20світі.>

45. Підбережник. Н. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі *Ефективність державного управління*. 2013. № 36. С. 158 – 165.

46. Дегтяр О. А. Антикорупційна політика: європейський досвід та українські виклики *Наукові перспективи*. 2023. №10(40). С. 101 – 110. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-101-110](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-101-110)

47. Дручек О. В. Основні моделі (стратегії) протидії корупції: зарубіжний досвід // Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: матеріали VII Міжнар. наук. – практ. конф. Одеса: ОДУВС, 2020. С. 138. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0e29a2c5-0bb7-4003-ba21-987567a42356/content#page=24>

48. Пархоменко-Куцевіл О. І. Досвід запровадження діяльності антикорупційних інституцій у Сінгапурі // Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад : матеріали II Міжнар. наук. – методич. конф. Рівне : НУВГП, 2018. С. 233. URL: https://www.researchgate.net/profile/Nataliia-Khomiuk/publication/351884404_Vpliv_procesiv_decentralizacii_na_rozvitok_sil_skih_teritorij_v_Ukraini/links/60ae9eaa92851c168e439e22/Vpliv-procesiv-decentralizacii-na-rozvitok-silskih-teritorij-v-Ukraini.pdf#page=152

49. Ващук О. П. Протидія корупції: досвід Сінгапуру // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 264. URL: <https://www.nai.au.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupcijnogo->

zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/2019-rik/materiali-iv-mizhnarodnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferenciyi.pdf#page=40

50. Теремецький В. І., Дем'янчук В. А. Міжнародний досвід реалізації антикорупційної політики *Право і Безпека*. 2017. №4. С. 67-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2017_4_13

51. Ростовська К. В. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. №4. С. 118-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2017_4_21

52. Трепак В. М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. №2. С. 233-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2015_2_22

53. Франков О. С. Зарубіжний досвід протидії корупції та організованій злочинності *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №7. С. 215 – 219. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/54>

54. Кікалішвілі М. В. Західноєвропейські моделі стратегії протидії корупційній злочинності *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. №6(30). С. 124 – 130. URL: <https://doi.org/10.32838/2707-0581/2019.6/24>

55. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. №2-3. С. 199-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_2-3_41

56. Прокопів Богдан Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. №1. С. 152-156. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/633>

57. Зовнішня незалежна оцінка ефективності діяльності національного агенства з питань запобігання корупції / Звіт Оцінки / Затверджено Комісією з проведення незалежної оцінки ефективності

діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції 24 липня 2023 року / Резюме основних висновків. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/perevirka%20NAZK/zvit-komisiyi-z-provedennia-nezaleznoi-otsinky-efektyvnosti-diiialnosti-nazk.pdf>

58. Івашова Л. М., Шевченко Н. І., Виноградова Н. Л. Особливості реалізації антикорупційної політики та протидії тіньовому сектору економіки у світлі євроінтеграційних прагнень України *Публічне управління та митне адміністрування*. 2022. №3(34). С. 40-49. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/5194>

59. Юник І. Сучасний стан формування та реалізації антикорупційної політики в Україні *Публічне управління і право: історія, теорія, практика*. 2021. С. 104. URL: https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/10302/1/Yunik_Publichne%20upravlinnja%20i%20pravo_vip1_2021-43-49.pdf

60. Сорочан О. В. Антикорупційна політика в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2022. С. 75. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2856>

61. Іванова В. І. Антикорупційна політика в Україні : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» : спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. С. 87. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3012>

62. Попело, О., Іванова, Н. Формування та реалізація антикорупційної політики в контексті забезпечення економічної безпеки держави *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. №3(27). С. 29–36. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3\(27\)-29-36](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3(27)-29-36)

63. Новак А. Національна антикорупційна політика: особливості та основні чинники розвитку в умовах сучасного державотворення *Державне*

управління та місцеве самоврядування. 2017. 3. С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2017_3_11

64. Юдін О. В. Антикорупційна політика в Україні: шляхи удосконалення : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : 281 «Публічне управління та адміністрування» ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2023. С. 85. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3155>

65. Моніторинг способу життя: огляд міжнародної практики, можливість застосування в Україні. Київ, 2016. С. 36. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Monitor-final-1.pdf>

66. Наталія Ахтирська Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії *Віче*. 2015. № 5. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4910/>

67. Сметаніна Н. В. Формування негативного ставлення до корупції як напрям сучасної антикорупційної політики України // Світ без корупції: міф чи реальність? : матеріали дискусійної панелі Першого Харків. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі». Харків, 2017. С. 96–101. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13085>

68. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 14.10.2023 № 8073 – X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

69. Кримінальний кодекс України від 28.03.2024 № 2341 – III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

70. Сметаніна Н. В. Небезпечні наслідки корупції для особи, держави та суспільства *Право і суспільство*. 2017. № 4, ч. 2. С. 162–165. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/12896>

71. Рудой К. М. Актуальні напрями вдосконалення антикорупційного законодавства України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 382. URL:

https://www.naiu.kiev.ua/files/antykoriuptsia/2022/materialy_konf_081222.pdf#page=81

ДОДАТОК А

Біла М. О., студент ІV курсу навчання
Університету митної справи та фінансів
(Керівник – Критенко О. О., к. держ. упр.
доцент кафедри публічного управління та митного адміністрування
Університету митної справи та фінансів)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ, ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція – негативне явище, котре має деструктивний вплив на економічний, соціальний та демократичний лад в Україні. Для мінімізації корупційних злочинів, а в подальшому майбутньому повного викорінення, наша держава потребує постійного удосконалення антикорупційної політики. Погоджуємося зі словами Олександра Новікова, голови Національного агентства з питань запобігання корупції, котрий стверджує: «Цифрова трансформація роботи органів державної влади та місцевого самоврядування, прозорість діяльності та відкриття даних, створення зручніших та законних способів отримання послуг – це три основні принципи антикорупційної політики на найближчі три роки. Саме на них побудована ДАП. Ці принципи дозволять забезпечити добросовісність і ефективність органів влади. Їх реалізація допоможе мінімізувати прояви корупції, створити зручні цифрові інструменти для громадян і бізнесу, а також вчасно та ефективно виконати заходи ДАП» [1].

Україна має беззаперечні успіхи у впровадженні цифрових технологій в системі антикорупційних заходів. Було впроваджено два цифрових продукти передбачених Державною антикорупційною програмою (далі – ДАП) на 2023 – 2025 роки:

1. Інтеграція системи eCase Management System з Єдиним реєстром досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Виконавцем в даній сфері є національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ).

2. Реалізація технічної можливості вносити до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) відмітку про можливу недостовірність про кінцевого бенефіціарного власника або структуру власності юридичної особи. В даному проекті виконавцем є Міністерство юстиції [1].

На наш погляд, eCase Management System – це перспективний цифровий продукт для позитивних реформ у сфері антикорупційної політики. ECase Management System (MS) – це система оптимізації досудового розслідування антикорупційних органів України. Вона інтегрована з ЄРДР та системами судових органів, що дозволить НАБУ, САП та ВАКС взаємодіяти онлайн. ECase MS покликана пришвидшити час та підвищити якість досудового

розслідування. Система розроблена за підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні [2].

Розробка eCase Management System в НАБУ відбувалась за технічної, експертної та фінансової підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС (EUACI).

Згідно із Положенням про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування «іКейс» основними завданнями системи є наступні:

- 1) створення єдиного електронного простору для суб'єктів Системи, в якому зберігаються матеріали та інформація щодо кримінальних проваджень;
- 2) створення умов для електронної взаємодії та автоматизації роботи суб'єктів Системи з метою підвищення ефективності виконання завдань, покладених на них законодавством, зменшення часових та фінансових витрат на здійснення досудового розслідування, управлінські, інформаційно-пошукові, аналітичні роботи, формування звітності;
- 3) забезпечення точними аналітичними даними для прийняття ефективних управлінських рішень, заснованих на фактах;
- 4) забезпечення інформаційної взаємодії з іншими інформаційними (автоматизованими), інформаційно-телекомунікаційними системами [3].

Державне підприємство «Національні інформаційні системи» 16.06.2023 оновило програмне забезпечення ЄДР. Поточні оновлення передбачають зміни стосовно кінцевого бенефіціарного власника та структури власності.

Корисною та ефективною цифровою ідеєю в сфері антикорупційної політики є запровадження у 2023 році системи її координації, моніторингу та оцінки. Це новий цифровий інструмент під назвою Інформаційна система моніторингу державної антикорупційної політики (ІСМ ДАП). Це унікальний цифровий продукт, який поєднує в собі інструменти організації внутрішньо-управлінських процесів у органах, які виконують ДАП, з інструментами моніторингу та оцінки ефективності реалізації Стратегії та ДАП. Обсерваторія інновацій державного сектору ОЕСР (OECD OPSI) внесла ІСМ ДАП до переліку найкращих практик в публічному секторі [4].

Список використаних джерел

1. Цифровізація – найпотужніший інструмент мінімізації та запобігання корупції, – Голова НАЗК / Національне агенство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/tsyfrovizatsiya-najpotuzhnishyj-instrument-minimizatsiyi-ta-zapobigannya-koruptsiyi-golova-nazk/>

2. Впровадження eCase MS допоможе детективам скоротити тривалість досудового розслідування / Національне антикорупційне бюро України: офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/news/novyny-vprovadzhennya-ecase-ms-dopomozhe-detektyvam-skorotyty-tryvalist-dosudovogo-rozsliduvannya/>

3. Про інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування: положення «іКейс»: положення Національного антикорупційного бюро України, Офісу Генерального прокурора, Ради суддів

України, Вищого антикорупційного суду від 15.12.2021 № 175/390/57/72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0390886-21#Text>

4. Чотири роки НАЗК 2.0: Антикорупційна стратегія, Державна антикорупційна програма та моніторинг її виконання / Національне агентство з питань запобігання корупції: офіційний сайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykorpustijna-polityka/chotyry-roky-nazk-2-0-antykorpustijna-strategiya-derzhavna-antykorpustijna-programa-ta-monitoryng-ii-vykonannya/>